

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4382

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-202

S.Y. B.A.

CC-A: COMPULSORY ENGLISH
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any **TEN** out of **TWELVE** from the following :

[10]

- a) Why does Chief Seathl accept the white man's offer?
- b) Where is a Prefix added?
- c) Who is Phatik?
- d) Define Idioms.
- e) What is the theme of The Verger?
- f) Who is the poet of the poem 'Palanquin Bearers'?
- g) When and where was 'The Chicago Speech delivered'?
- h) What is the pen name of Hector Hugh Munro?
- i) What is the theme of the poem 'On Another's Sorrow'?
- j) Shakespeare wrote Macbeth. (Change in to Passive voice)
- k) Janaki is loved by Anjali. (Change into Active voice)
- l) John said, 'I am writing a book'. (Change into Indirect speech)

P.T.O.

Q2) Attempt any **FIVE** out of **SEVEN** from the following : **[25]**

- a) Summarise Seathl's 'A Simple Philosophy'.
- b) Examine the Homecoming by Rabindranath Tagore.
- c) Briefly discuss the significance of the short story 'The Verger'.
- d) 'Briefness of nature and eternity of God' are the major themes of 'Pied Beauty'. Discuss.
- e) Critically examine Sarojini Naidu's 'The Palanquin Bearers'.
- f) Explain the important leadership skills.
- g) Give a detailed description of teamwork skills.

Q3) Attempt any **FIVE out of SEVEN** from the following : **[25]**

- a) Give a detailed analysis of Swami Vivekananda's 'The Chicago Speech'.
- b) What is the theme of the poem 'Laugh and Be Merry'?
- c) Write a critical appreciation of the poem 'The Rock and The Bubble'.
- d) What is the message of the poem 'On Another's Sorrow'?
- e) Sketch the character of Vera in 'The Open Window'.
- f) Write a note on time management.
- g) What is question tag? Give four examples.

Q4) Attempt any **ONE out of TWO** from the following : **[10]**

- a) Critically comment on the characters used by Rabindranath Tagore in the story 'The Home Coming'.
- b) Explain Swami Vivekananda's views on Hinduism reflected in Chicago Speech.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4383

[6041]-SODL-203

S.Y.B.A.

AECC - ENVIRONMENTAL STUDIES

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicates full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following.

[10]

- i) Enlist the four important of environment.
- ii) Write any two indirect uses of forest resources.
- iii) Give two effects of Nuclear Hazards.
- iv) Who first started Chipko Movement?
- v) Define the term noise pollution.
- vi) What are the causes of increasing energy demand?
- vii) What are two characteristics of Marine ecosystems.
- viii) What is role of decomposers in food chain.
- ix) Name two natural sources of air pollution.
- x) Define Renewable energy sources.
- xi) Define the term afforestation.
- xii) Which unit is used to measure noise pollution.

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Write on detailed note on desert ecosystem.
- b) What is population explosion? What are five effects of rapid population growth.
- c) Write a detailed note on ecological importance of forest resources.
- d) Define global warming. Explain the causes of Global warming.
- e) Explain the role of Indian culture in environmental conservation.
- f) Write detailed note of human wildlife conflicts.
- g) Define water pollution. Explain the causes of surface water pollution.

Q3) Attempt any five out of seven of the following :

[25]

- a) Discuss the multidisciplinary nature of environmental studies.
- b) Discuss the structure & functions of ecosystem.
- c) How water is used & Exploited by human beings?
- d) How national parks are important in Insitu conservation?
- e) Describe the methods of used in noise pollution control.
- f) Explain the tribal population rights in India.
- g) Discuss the mitigation measure used in flood control

Q4) Attempt any one out of two of the following :

[10]

- a) Explain in detailed the concept of ecological pyramids.
- b) What are the sources causes & control measures of soil pollution.

Total No. of Questions : 4]

P4383

[6041]-SODL-203

S.Y.B.A.

AECC - ENVIRONMENTAL STUDIES

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

/एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मुल इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) पुढील 12 पैकी कोणत्याही 10 प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[10]

- i) पर्यावरणाच्या चार महत्त्वपूर्ण घटकांची नावे सांगा.
- ii) वनांचे कोणतेही दोन अप्रत्यक्ष उपयोग लिहा.
- iii) अण्विक प्रदूषणाचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- iv) चिपको आंदोलन सर्वप्रथम कोणी सुरू केले?
- v) ध्वनी प्रदूषण म्हणजे काय?
- vi) वाढत्या ऊर्जावापराची कारणे लिहा.
- vii) सागरी परिसंस्थेची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- viii) अन्न साखळीतील विघटकांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ix) वायु प्रदूषणाच्या नैसर्गिक स्रोतांची दोन उदाहरणे सांगा.
- x) अक्षय्य ऊर्जा स्रोत म्हणजे काय?
- xi) वनीकरण या शब्दाची व्याख्या स्पष्ट करा.
- xii) ध्वनी प्रदूषण मोजण्याचे एकक कोणते?

प्र.2) पुढील सातपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) वाळवंटीय परिसंस्थेवर सविस्तर टीप लिहा.
- ब) लोकसंख्या विस्फोट म्हणजे काय? जलद लोकसंख्या वाढीची पाच कारणे लिहा.
- क) वनांच्या पर्यावरणीय महत्त्वांवर सविस्तर टीप लिहा.
- ड) जागतिक तापमान वाढ म्हणजे काय? जागतिक तापमान वाढीची कारणे लिहा.
- इ) पर्यावरण संवर्धनामध्ये भारतीय संस्कृतीची भूमिका स्पष्ट करा.
- फ) मानव-वन्यजीव संघर्षावर तपशिलवार टीप लिहा.
- य) जलप्रदूषणाची व्याख्या लिहा. जलप्रदूषणाची मुख्य कारणे कोणती?

प्र.3) पुढील सातपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) पर्यावरण अभ्यासाच्या बहुविद्याशाखीय स्वरूपाची चर्चा करा.
- ब) परिसंस्थेची रचना व कार्य यांचे वर्णन करा.
- क) पाण्याचा अतिवापर आणि अतिशोषण कसे केले जाते यावर चर्चा करा.
- ड) नैसर्गिक अधिवासातील (In-Situ) संवर्धनामध्ये राष्ट्रीय उद्यानांचे महत्त्व विशद करा.
- इ) ध्वनी प्रदूषण नियंत्रणामध्ये कोणत्या पद्धती वापरल्या जातात.
- फ) भारतातील आदिवासी लोकांचे महत्त्व यावर टीप लिहा.
- य) पूर नियंत्रण करण्याकरिता कोण कोणत्या पद्धती वापरल्या जातात?

प्र.4) पुढील दोनपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) परिस्थितीकी पिरामीड संकल्पनेवर सविस्तर टीप लिहा.
- ब) मृदा प्रदूषणाचे स्रोत, कारणे आणि नियंत्रण पद्धती यावर सविस्तर टीप लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4478

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-204

S.Y. B.A.

HINDI (हिंदी)

CC-C : आधुनिक काव्य, कहानी और आधुनिक हिंदी व्यंग्य साहित्य तथा व्यावहारिक
हिंदी

(2019 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 70

सूचनाएँ :-

- 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- 2) पाँच अंको के प्रश्नों के उत्तर 50 से 100 शब्दों में लिखिए।
- 3) दस अंको के प्रश्नों के उत्तर 100 से 200 शब्दों में लिखिए।
- 4) दाहिनी ओर लिखे अंक पूर्णांक दर्शाते हैं।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

[10]

- i) 'अर्धनारीश्वर' उपन्यास के लेखक कौन है?
- ii) 'दूसरे' कहानी के प्रमुख पात्र का नाम क्या है।
- iii) 'हॉकी खेलती लड़कियाँ' कविता के रचनाकार कौन है।
- iv) 'जॉर्ज पंचम की नाक' किसकी कहानी है।
- v) अल्पना मिश्र की शिक्षा-दिक्षा किस विश्वविद्यालय से हुई है।
- vi) 'कवि ने कहा' किसका काव्यसंग्रह है।
- vii) पल्लवन के कितने प्रकार हैं।
- viii) 'मुख्यमंत्री का डंडा' कहानी के लेखक का नाम क्या है?
- ix) 'जीप पर सवार इल्लीयाँ' किसकी रचना है।
- x) 'युगधारा' किसकी रचना है।
- xi) 'देश के लिए' कविता के लेखक कौन है?
- xii) हरिशंकर परसाई का जन्म कब हुआ है।

P.T.O.

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : (सात में से पाँच) (50 से 100 शब्दों में) [25]

- i) साक्षात्कार के प्रमुख तत्वों की विवेचना कीजिए।
- ii) अनुज लुगुन की काव्यगत विशेषताओं पर प्रकाश डालिए।
- iii) विष्णुप्रभाकर की कहानी कला की विशेषताओं पर प्रकाश डालिए।
- iv) 'झोले' इस कहानी का सार बताते हुए इसकी संक्षिप्त समीक्षा कीजिए।
- v) संक्षेपन के विविध प्रकारों का विश्लेषण कीजिए।
- vi) विभक्तियों के प्रयोग के नियमों की समीक्षा कीजिए।
- vii) काका हाथरसी के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए (सात में से पाँच) (50 से 100 शब्दों में) [25]

- i) हिंदी के विभिन्न कारकों की विवेचना कीजिए।
- ii) नागार्जुन की कविताओं की विशेषताएँ लिखिए।
- iii) 'छावनी में बेघर' कहानी का आशय लिखिए।
- iv) मन्नु भंडारी की सजा कहानी का सार लिखिए।
- v) उदय प्रकाश का साहित्यिक परिचय दीजिए।
- vi) 'कितनी रोटी' कविता का कथ्यगत विश्लेषण कीजिए।
- vii) प्रेम की बिरादरी कहानी की समीक्षा कीजिए।

प्रश्न 4) निम्नलिखित में से किन्हीं एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : (दो में से एक) (100 से 200 शब्दों में) [10]

- i) शैल चतुर्वेदी की काव्य रचनाओं की विशेषताओं की विवेचना कीजिए।
- ii) 'देश कागज पर बना नक्शा नहीं होता' कविता का कथ्यगत विश्लेषण विस्तार से कीजिए।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4433

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-205

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

An Introduction to Political Science (CC-H)

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any ten out of twelve of the following.

[10×1=10]

- a) What is a state?
- b) Who known as the Father of political science?
- c) Two types of nationalism?
- d) Define of equality?
- e) How many countries are the members of SAARC?
- f) Two element of state.
- g) Define of justice.
- h) Two principles of Foscism.
- i) When was the united Nations organization established?
- j) Write two types of rights.
- k) Give the definition of Ideology.
- l) Give the name of two multi-national birds.

Q2) Attempt any five out of seven of the following.

[5×5=25]

- a) Explain the nature of political science.
- b) Explain the characteristics of behaviorism.
- c) Explain the element of state.
- d) Explain the nature of Ideology.
- e) Explain the types of equality.
- f) Give the merit of Democracy.
- g) Objectives of united Nations organization.

P.T.O.

Q3) Attempt any five out of seven of the following.

[5×5=25]

- a) Explain the characteristics of democratic socialism.
- b) Give the Merit of Nationalism.
- c) Explain the types of socialism.
- d) Explain the characteristics of feminism perspective.
- e) Explain the concept of market.
- f) Explain the scope of political science.
- g) Objective of SAARC.

Q4) Attempt any one out of two the following.

[1×10=10]

- a) Explain the characteristics of a political Ideology by giving the definition of a ideology.
- b) Explain the elements of nationalism.

Total No. of Questions : 4]

P-4433

[6041]-SODL-205

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

An Introduction to Political Science (CC-H)

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) पुढील बारा पैकी दहा प्रश्नांची उत्तरे द्या. [10×1=10]

- राज्य म्हणजे काय?
- राज्यशास्त्राचा जनक म्हणून कोणास ओळखले जाते?
- राष्ट्रवादाचे दोन प्रकार सांगा.
- समतेची व्याख्या लिहा.
- 'सार्क' च्या सदस्य देशांची संख्या किती आहे?
- राज्याचे दोन घटक सांगा.
- न्यायाची व्याख्या सांगा.
- फॅसिझमची दोन मूलभूत तत्वे सांगा.
- संयुक्त राष्ट्र संघटनेची स्थापना कधी झाली?
- हक्कांचे दोन प्रकार लिहा.
- विचार प्रणालीची व्याख्या लिहा.
- दोन बहुराष्ट्रीय पक्षांची नावे लिहा.

प्रश्न 2) खालील सात पैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या. [5×5=25]

- राज्यशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- वर्तनावादाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- राज्याचे घटक स्पष्ट करा.
- विचार प्रणालीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- समतेचे प्रकार स्पष्ट करा.
- लोकशाहीचे गुण लिहा.
- संयुक्त राष्ट्र संघटनेची उद्दिष्टे सांगा.

प्रश्न 3) खालील सात पैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[5×5=25]

- अ) लोकशाही समाजवादाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) राष्ट्रवादाचे गुण लिहा.
- क) समाजवादाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ड) स्त्रीवादी दृष्टिकोनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- इ) 'बाजारपेठ' या संकल्पनेचा अर्थ स्पष्ट करा.
- फ) राज्यशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- य) 'सार्क' या संघटनेची उद्दिष्ट्ये सांगा.

प्रश्न 4) खालील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर द्या.

[1×10=10]

- अ) विचार प्रणालीची व्याख्या सांगून विचार प्रणालीचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) राष्ट्रवादाचे घटक स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4384

[6041]-SODL-206

S.Y.B.A.

HISTORY

CC - E : History of the Marathas (1630 - 1818)
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in a sentence each. (any 10)

[10]

- i) Who is the founder of Maratha empire.
- ii) In which year Chh. Shivaji Maharaj attacks on Shahiste Khan.
- iii) Who is the Author of Sabhasad Bakhar.
- iv) Who is the second Chhatrapati of maratha empire.
- v) Who is the first Peshwa to attack Delhi.
- vi) The Battle of Khed fought between
- vii) Shanivarwada located at
- viii) What is the year of IIIrd Battle of Panipat.
- ix) Who is the mother of Chh. Shivaji Maharaj.
- x) Who is the leader of Marathas during the IIIrd Battle of panipat.
- xi) What mean by Sardeshmukhi.
- xii) What is the year of Ist Anglo-Maratha war.

P.T.O.

Q2) Answer any five of the following seven questions in 50 to 100 words. [25]

- a) Explain the Shakavalis
- b) Discuss the importance of Jawai episode.
- c) Evaluate the achievement of Chh.Sambhaji Maharaj
- d) Explain the effects of IIIrd Battle of Panipat.
- e) Write the importance of foreign sources in maratha history.
- f) The contribution of Peshwa Bajirao-I.
- g) Explain the term of gurilla warfare.

Q3) Write short note on any five of the following. [25]

- a) Peshwa Bakhar
- b) Shahaji Raje
- c) Maharani Tarabai
- d) Treaty of Purandar
- e) Sadashiv Bhau
- f) Madhavrao-I
- g) IInd Anglo Maratha War

Q4) Answer the following questions in 150 to 200 words (any one) [10]

- a) Review the achievement of the madhavrao Peshwa-I.

OR

- b) Explain the causes of I & IInd coronation of Chh.Shivaji Maharaj

* * *

Total No. of Questions : 4]

P4384

[6041]-SODL-206

S.Y.B.A.

HISTORY

CC - E : History of the Marathas (1630 - 1818)

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण पूर्ण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 10)

[10]

- i) मराठा साम्राज्याचे संस्थापक कोण होते?
- ii) छत्रपती शिवाजी महाराजांनी शाहिस्ते खानावर हल्ला कधी केला?
- iii) सभासद बखरीचे लेखक कोण आहे?
- iv) मराठा साम्राज्याचे दुसरे छत्रपती कोण होते?
- v) दिल्ली वर आक्रमण करणारा पहिला पेशवा कोण होता?
- vi) खेडचे युद्ध कोणा-कोणात झाले?
- vii) शनिवार वाडा कोठे आहे?
- viii) तिसरे पानिपतचे युद्ध कुठल्या वर्षी झाले?
- ix) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या आई कोण होत्या?
- x) तिसऱ्या पानिपत युद्धादरम्यान मराठ्यांचे नेतृत्व कुणी केले?
- xi) सरदेशमुखी म्हणजे काय?
- xii) पहिल्या इंग्रज-मराठा युद्ध कधी झाले?

प्र.2) खालील सातप्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 50 ते 100 शब्दांत लिहा.

[25]

- अ) शकावली म्हणजे काय?
- ब) जावळी मोहिमेचे महत्व स्पष्ट करा.
- क) छत्रपती संभाजी महाराजांचे कार्य स्पष्ट करा.
- ड) तिसऱ्या पानिपत युद्धाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- इ) परकीय साधनांचे मराठ्यांच्या इतिहासातील महत्व सांगा.
- फ) पहिल्या बाजीराव याचे योगदान लिहा.
- य) गुरिल्ला युद्धतंत्र स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील सातप्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे संक्षिप्त स्वरूपात लिहा.

[25]

- अ) पेशवा बखर
- ब) शहाजी राजे
- क) महाराणी ताराबाई
- ड) पुरंदरचा तह
- इ) सदाशिव भाऊ
- फ) माधवराव पहिला
- य) दुसरे इंग्रज मराठा युद्ध

प्र.4) खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 150 ते 200 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) पहिले माधवराव यांच्या कार्याबद्दल आढावा घ्या.
किंवा
- ब) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या पहिल्या व दुसऱ्या राज्यभिषेकाची कारणे स्पष्ट करा.

* * *

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4448

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-207

S.Y.B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

CC-J : District Administration

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following:

[10]

- a) State two principles of law and order.
- b) State two functions of Talathi.
- c) State two functions of Tehsildar.
- d) Who is the head of the district administration?
- e) Who elects the district collector?
- f) What is the responsibility of Tehsildar?
- g) Who can remove a District Judge?
- h) What is District court?
- i) State the objectives of revenue administration.
- j) What is the eligibility clause for the post of District judge?
- k) State the types of disaster management.
- l) Write two elements of District Administration.

Q2) Attempt any five out of seven from the following:

[25]

- a) Explain the evolution of district rural development.
- b) Explain the importance of emergency management.
- c) Write the function of District planning committee.
- d) Explain the problems faced by Indian courts.
- e) Write the types of revenue administration.
- f) State the importance of police administration.
- g) State the function of Taluka Court.

P.T.O.

Q3) Attempt any five out of seven from the following:

[25]

- a) The changing Role of District Collectors.
- b) State the functions of District court.
- c) State the elements of law and order.
- d) State the reasons for emergency management.
- e) State the functions of circle Inspector.
- f) State meaning of the word Police in Police administration.
- g) State the powers of Tehsildar.

Q4) Attempt any one out of two from the following.

[10]

- a) Explain the history of district administration.
- b) Explain the problems and reforms faced by Indian courts.

[6041]-SODL-207
S.Y.B.A.
PUBLIC ADMINISTRATION
CC-J : District Administration
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1) खालील बारा पैकी दहा प्रश्नांची उत्तरे द्या. [10]
- अ) कायदा व सुव्यवस्थेची दोन तत्त्वे सांगा.
 - ब) तलाठीची दोन कार्ये सांगा.
 - क) तहसीलदार यांची दोन कामे सांगा.
 - ड) जिल्हा प्रशासनाचा प्रमुख कोण आहे?
 - इ) जिल्हाधिकारी यांची निवड कोण करतात?
 - फ) तहसीलदार यांची जबाबदारी काय असते?
 - य) जिल्हा न्यायाधीशांना कोण हटवू शकतात?
 - र) जिल्हा न्यायालय म्हणजे काय?
 - ल) महसूल प्रशासनाची उद्दिष्टे सांगा.
 - व) जिल्हा न्यायाधीश पदासाठी पात्रता कलम कोणते?
 - श) आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रकार सांगा.
 - ष) जिल्हा प्रशासनाचे दोन घटक लिहा.

- प्रश्न 2) खालील सात पैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या. [25]
- अ) जिल्हा ग्रामीण विकासाची उत्क्रांती स्पष्ट करा.
 - ब) आपत्ती व्यवस्थापनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 - क) जिल्हा नियोजन समितीचे कार्ये लिहा.
 - ड) भारतीय न्यायालया समोरील समस्या स्पष्ट करा.
 - इ) महसूल प्रशासनाचे प्रकार लिहा.
 - फ) पोलीस प्रशासनाचे महत्त्व सांगा.
 - य) तालुका न्यायालयाचे कार्ये सांगा.

प्रश्न 3) खालील सात पैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) जिल्हाधिकाऱ्यांची बदलती भूमिका.
- ब) जिल्हा न्यायालयाची कार्ये सांगा.
- क) कायदा व सुव्यवस्थेचे घटक सांगा.
- ड) आपत्ती व्यवस्थापनाची कारणे सांगा.
- इ) मंडल निरीक्षकाची कामे सांगा.
- फ) पोलीस प्रशासनातील पोलीस या शब्दाचा अर्थ सांगा.
- य) तहसीलदाराचे अधिकार सांगा.

प्रश्न 4) खालील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर द्या.

[10]

- अ) जिल्हा प्रशासनाचा इतिहास स्पष्ट करा.
- ब) भारतीय न्यायालया समोरील अडचणी आणि सुधारणा स्पष्ट करा?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4385

[6041]-SODL-208

S.Y.B.A.

EDUCATION

**CC - M : Practices in Education
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the answers in one sentence (any 10)

[10]

- a) What is social stratification?
- b) Write the meaning of secondary Education.
- c) State the definition of concept of curriculum.
- d) Write the complete form of NCERT.
- e) Write the definition of Educational Management.
- f) What is Parliamentary Democracy?
- g) What is the main objective of subject oriented curriculum?
- h) Through whom to appoint Director of Education.
- i) What are the components of School Management?
- j) Write any one function of Education secretary.
- k) What is Integrated curriculum?
- l) The central Government established the secretory Education commission under whose auspices in 1952?

P.T.O.

Q2) Write the answer in short (any five) [25]

- a) State the objective of secondary Education level.
- b) Explain the role of school in student development.
- c) Explain the term, 'students with special Educational needs'.
- d) Write any five functions of Education secretary.
- e) State the benefits of Multi Media in Education.
- f) What are the characteristics of good educational management?
- g) Write any five functions of SCERT.

Q3) Write the answers in short (any five) [25]

- a) Briefly discuss how the school works as substitute for the family.
- b) Explain the various tools of ICT that are useful for student learning.
- c) State five points of difference between Traditional and Modern Education.
- d) Write down any five information communication technology skills that a teacher needs.
- e) Write the types of children with special educational needs.
- f) Explain the role of school in students character development.
- g) Write any five types of curriculum.

Q4) Write the answer of any one in detail. [10]

- a) Explain the problems facing secondary education and suggest remedies.
- b) Explain the structure and functions of NCERT.

* * *

Total No. of Questions : 4]

P4385

[6041]-SODL-208

S.Y.B.A.

EDUCATION

CC - M : Practices in Education

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांचे एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[10]

- अ) सामाजिक स्तरीकरण म्हणजे काय?
- ब) माध्यमिक शिक्षणाचा अर्थ लिहा.
- क) अभ्यासक्रम संकल्पनेची व्याख्या लिहा.
- ड) NCERT चे पूर्ण रूप लिहा.
- इ) शैक्षणिक व्यवस्थापन संकल्पनेची व्याख्या लिहा.
- फ) संसदीय लोकशाही म्हणजे काय?
- य) विषयकेंद्रीत अभ्यासक्रमाचे प्रमुख उद्दिष्ट कोणते?
- र) शिक्षण संचालकांची नियुक्ती कोणा मार्फत करण्यात येते?
- ल) शालेय व्यवस्थापनेचे घटक कोणते?
- व) शिक्षण सचिवाचे कोणतेही एक कार्य लिहा.
- त) एकात्मिक अभ्यासक्रम म्हणजे काय?
- थ) केंद्र सरकारने 1952 मध्ये कोणाच्या अध्यक्षतेखाली माध्यमिक शिक्षण आयोगाची स्थापना केली?

प्र.2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच)

[25]

- अ) माध्यमिक शिक्षण स्तराचे महत्व सांगा.
- ब) विद्यार्थी विकासामध्ये शाळेची भूमिका स्पष्ट करा.
- क) विशेष शैक्षणिक गरजा असणारे विद्यार्थी संज्ञा स्पष्ट करा.
- ड) शिक्षण सचिवाची कोणतेही पाच कार्ये लिहा.
- इ) मल्टी मिडीयाचे शिक्षणातील फायदे सांगा.
- फ) चांगल्या शैक्षणिक व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये कोणती?
- य) SCERT ची कोणतीही पाच कार्ये लिहा.

प्र.3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच)

[25]

- अ) कुटुंबाला पर्याय म्हणून शाळा कशाप्रकारे कार्य करते, यावर थोडक्यात चर्चा करा.
- ब) विद्यार्थी अध्ययनास उपयुक्त असलेली आय. सी. टी. (ICT) ची विविध साधने स्पष्ट करा.
- क) पारंपारिक शिक्षण व आधुनिक शिक्षण यातील फरकाचे पाच मुद्दे स्पष्ट करा.
- ड) शिक्षकास आवश्यक असलेली माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची कोणतेही पाच कौशल्ये लिहा.
- इ) विशेष शैक्षणिक गरजा असणाऱ्या बालकांचे प्रकार लिहा.
- फ) विद्यार्थ्यांच्या चारित्र्य विकासात शाळेची भूमिका स्पष्ट करा.
- य) अभ्यासक्रमाचे कोणतेही पाच प्रकार लिहा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

[10]

- अ) माध्यमिक शिक्षणासमोरील समस्या विशद करून त्यावर उपाययोजना सुचवा.
- ब) NCERT ची रचना व कार्ये स्पष्ट करा.

[6041]-SODL-209

S.Y. B.A.

MATHEMATICS

CC - N1 : Graph Theory and Linear Algebra

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

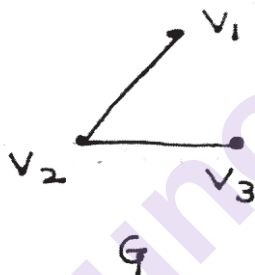
Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

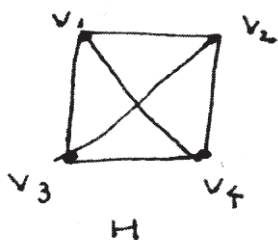
Q1) Attempt any Ten out of Twelve from the following :

[10]

- a) Define the terms simple graph.
- b) In the graph G what is the degree of vertex V_1 ?

- c) Define trail in a graph G.
- d) Give an example of disconnected graph.
- e) Define the term a cyclic graph.
- f) In the given graph H how many number of edges?

- g) Let matrix $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}$. Then find the determinant of A.

P.T.O.

- h) Define the term Subspace W of a vector Space V.
- i) What is the dimension of vector Space $\mathbb{R}^2$ over $\mathbb{R}$.
- j) True or False.

Let V be vector space over F. If $\dim V = n$ and $S = \{v_1, \dots, v_n\}$ is Linearly Independent subset of V then S is basis of V.

- k) Show that

$\{1, \sqrt{2}\}$ is Linearly Independent in $\mathbb{R}$ over $\mathbb{Q}$.

- l) If matrix $B = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 0 \end{bmatrix}$. Then what is the rank of B?

Q2) Attempt any Five out of Seven from the following :

[25]

- a) Use the Cramer's rule to solve the following system :

$$\begin{bmatrix} 2 & -3 & 1 \\ 3 & 1 & -1 \\ 1 & -1 & -1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{bmatrix}$$

- b) Show that the vectors $v_1 = (0, 1, -2)$, $v_2 = (1, -1, 1)$, $v_3 = (1, 2, 1)$ are Linearly Independent in $\mathbb{R}^3$ over $\mathbb{R}$.
- c) If A and B are two subspaces of a Finite dimensional vector space V. Then show that.

$$\dim (A + B) = \dim (A) + \dim (B) - \dim (A \cap B).$$

- d) Let T be a linear operator on $\mathbb{R}^3$, defined by

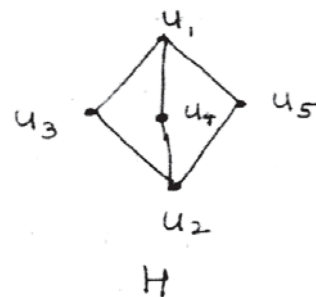
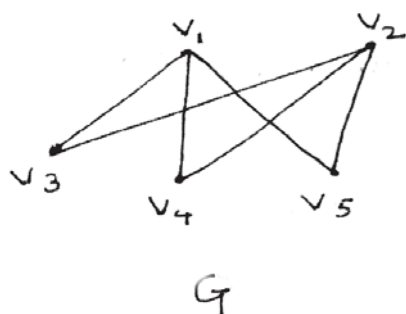
$$T(x_1, x_2, x_3) = (3x_1, x_1 - x_2, 2x_1 + x_2 + x_3)$$

Show that T is invertible.

- e) Let G be a graph with n vertices and e edges. Then show that

$$\sum_{i=1}^n d(v_i) = 2e.$$

- f) Prove that the Graphs G and H are non- isomorphic.

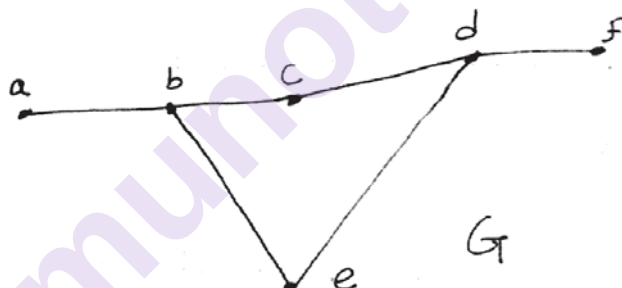

- g) Show that
A connected graph G has an Eulerian trail if G has exactly two odd vertices.

Q3) Attempt any Five out of Seven from the following :

[25]

- Discuss the travelling Salesmen problem.
- What is the Prefix form of $((a + b) \uparrow 3) + ((a - 6) / 3)$?
- Construct a spanning tree for the following graph G.

- Show that,
every $(u - v)$ walk in a graph G contains a $(u - v)$ path.
- Let A be an $n \times n$ matrix over F.
If columns of A are linearly independant over F then, show that A is invertible.
- Let T be a linear operator on $\mathbb{C}^2$ defined by
 $T(x_1, x_2) = (x_1, 0)$. Let $\beta = \{\sum_1 = (1, 0), \sum_2 = (0, 1)\}$
 $\beta^1 = \{\alpha_1 = (1, i), \alpha_2 = (-i, 2)\}$ be ordered basis for $\mathbb{C}^2$. What is the matrix of T relative to the pair β, β' ?

- g) If $T : v \rightarrow v$ is a linear transformation, such that T is not onto. Then show that, there exists some $0 \neq v$ in V such that, $T(v) = 0$.

Q4) Attempt any One out of two from the following :

[10]

- a) Show that,

A linear transformation $T : v \rightarrow w$ is non - singular if and only if T carries each Linearly independant subset of V onto an linearly independant subset of w .

- b) Discuss any five applications of graphs in various fields.

munotes.in

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4450

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-210

S.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

CC-L/SEC1-L : Health Psychology and Positive Psychology
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) What is mental health?
- b) Define positive stress.
- c) What is social self?
- d) What is quality of life?
- e) Define well-being.
- f) What is negative emotions?
- g) What is goal?
- h) Which psychological therapy was introduced by Albert Ellis?
- i) What is emotion?
- j) Define attitude.
- k) Write about positive affectivity.
- l) What is self concept?

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of Seven from the following : **[25]**

- a) Write a short note on the nature and aims of health psychology.
- b) Discuss the major types of stress in brief.
- c) Stress Management after Covid - 19.
- d) Explain the need of regular health check up?
- e) Describe the concept of resilience.
- f) What are social resources in health?
- g) Prepare a list of the functions of health psychologists.

Q3) Attempt any five out of seven from the following : **[25]**

- a) Explain the common causes of obesity.
- b) Explain the term Self-Realization.
- c) Discuss the theory of positive emotions by Broaden & Build.
- d) Write a short note on life above zero.
- e) Discuss the term mindfulness.
- f) Mention the effect of stress on an individual.
- g) What is Health Anxiety?

Q4) Attempt any one out of two from the following : **[10]**

- a) Define health psychology & discuss the application of health psychology.
- b) Discuss the factors related to happiness across the life span.

Total No. of Questions : 4]

P-4450

[6041]-SODL-210

S.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

CC-L/SEC1-L : आरोग्याचे मानसशास्त्र आणि सकारात्मक
मानसशास्त्र

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील आकडे प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[10]

- अ) मानसिक आरोग्य म्हणजे काय?
- ब) सकारात्मक तणावाची व्याख्या लिहा.
- क) सामाजिक स्व म्हणजे काय?
- ड) अर्थपूर्ण जीवन म्हणजे काय?
- इ) खुशालीची व्याख्या लिहा.
- फ) नकारात्मक भावना म्हणजे काय?
- य) ध्येय म्हणजे काय?
- र) अल्बर्ट एलिस यांनी कोणती मानसोपचार पद्धती मांडली?
- ल) भावना म्हणजे काय?
- व) अभिवृत्तीची व्याख्या सांगा.
- श) सकारात्मक प्रभावाबद्दल लिहा.
- ष) स्व संकल्पना म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) आरोग्य मानसशास्त्राची उद्दिष्टे व स्वरूप यावर टिप लिहा.
- ब) तणावाच्या मुख्य प्रकारांची थोडक्यात चर्चा करा.
- क) कोविड-19 नंतरचे तणाव व्यवस्थापन.
- ड) नियमित आरोग्य तपासणीची गरज स्पष्ट करा.
- इ) स्थितीस्थापकत्व या संकल्पनेचे वर्णन करा.
- फ) आरोग्यामधील सामाजिक संसाधने कोणती आहेत?
- य) आरोग्य मानसशास्त्रज्ञांच्या कार्याची यादी बनवा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) लठ्ठपणाची सामान्य कारणे स्पष्ट करा.
- ब) स्व. जाणीव या संकल्पनेबद्दल लिहा.
- क) ब्रॉडेन आणि बिल्ड यांच्या सकारात्मक भावना विषयक सिद्धांत सांगा.
- ड) शून्यापलीकडील जीवन यावर टिप लिहा.
- इ) मनोसजगता या संकल्पनेची चर्चा करा.
- फ) एखाद्या व्यक्तीवर तणावाचा होणारा परिणाम सांगा.
- य) आरोग्याची चिंता म्हणजे काय?

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) आरोग्य मानसशास्त्राची व्याख्या सांगून आरोग्य मानसशास्त्राच्या उपयोजनाची चर्चा करा.
- ब) जीवनभर आनंद संबंधीत विविध घटकांवर चर्चा करा.

[6041]-SODL-212

S.Y. B.A.

MATHEMATICS

**CC-N2 : Calculus of Several Variables and Vector Calculus
(2019 Pattern)****Time : 3 Hours]****[Max. Marks : 70****Instructions to the candidates:**

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of scientific non-programmable calculator is allowed.

Q1) Attempt any TEN of the following.**[10]**

- a) Let $f(x, y) = 3x^2y^2 + 2x^3y^3$ Find f_x and f_y .
- b) Let $y = \log(x^3 + y^3 - x^2y - xy^2)$ find $\frac{\partial u}{\partial y}$.
- c) Is $f(x, y) = x^3 + y^3$ a homogeneous function? Justify.
- d) Find stationary points of $f(x, y) = x^3y^2(1 - x - y)$.
- e) Write the relation between cartesian and polar coordinates of a point in two dimensions.
- f) Evaluate $\int_{-1}^2 \int_{x^2}^{x+2} dydx$.
- g) Find unit tangent vector to the curve $\vec{r} = 2t^2\hat{i} + 3\cos t\hat{j} + 2\sin t\hat{k}$ at $t = 0$.
- h) If $\vec{r} = x\hat{i} + y\hat{j} + z\hat{k}$ and $r = |\vec{r}|$ then show that ∇r is a unit vector.
- i) State Greens theorem.
- j) If $\vec{r} = \cos(\omega t)\hat{i} + \sin(\omega t)\hat{j}$ then prove that $\vec{r} \times \frac{d\vec{r}}{dt}$ is a constant vector.

P.T.O.

- k) A point moves along the curve $\vec{r} = a \cos(\omega t) \hat{i} + b \sin(\omega t) \hat{j}$. Show that $\frac{d^2 \vec{r}}{dt^2} + \omega^2 \vec{r} = 0$.
- l) Prove that $\oint_C \vec{r} \cdot d\vec{r} = 0$ along any closed curve C.

Q2) Attempt any FIVE of the following.

[25]

- a) If $u = \log(x^2 + y^2)$, show that $\frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} = 0$.
- b) Find $\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \frac{x^3 + y^3}{x^2 + y^2}$.
- c) Is the function $f(x, y) = \sqrt{|xy|}$ is differentiable at (0,0)? Justify.
- d) Expand $f(x, y) = x^3 + y^3$ in powers of $(x - 1)$ and $(y - 2)$.
- e) If $\frac{d\vec{u}}{dt} = \vec{\omega} \times \vec{u}$, $\frac{d\vec{v}}{dt} = \vec{\omega} \times \vec{v}$ then prove that $\frac{d(\vec{u} \times \vec{v})}{dt} = \vec{\omega} \times (\vec{u} \times \vec{v})$.
- f) If $\phi(x, y, z)$ is a scalar function and $\vec{f}(x, y, z)$ is a vector function which possesses first partial derivatives then prove that $\text{div}(\phi \vec{f}) = \text{grad } \phi \cdot \vec{f} + \phi \text{div } \vec{f}$.
- g) Use Stoke's theorem to prove that $\int_C e^x dx + 2y dy - dz = 0$, where C is the circle $x^2 + y^2 = 4, z = 2$.

Q3) Attempt any FIVE of the following.

[25]

- a) Evaluate $\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \frac{xy}{x^2 + y^2}$.
- b) If $u = \tan^{-1}\left(\frac{y}{x}\right)$, show that $\frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} = 0$.

c) Compute approximate value of $(2.8)^2 + (2.1)^2$ using differentials.

d) Show that $\bar{r} = \bar{a}e^{kt} + \bar{b}e^{lt}$ is the solution of the equation

$$\frac{d^2\bar{r}}{dt^2} + p\frac{d\bar{r}}{dt} + q\bar{r} = \bar{0}, \text{ where } p, q \text{ are constants and } k, l \text{ are distinct roots of } m^2 + pm + q = 0$$

e) If $\bar{f} = (2xz^3 + 6y)\hat{i} + (6x - 2yz)\hat{j} + (3x^2z^2 - y^2)\hat{k}$ then prove that $\bar{f}$ is irrotational and find scalar potential associated with $\bar{f}$.

f) Find the equation of tangent plane and normal line to the surface $xy^2z^2 + xyz = 1$ at $P(1, 1, -1)$.

g) State and prove the necessary and sufficient condition for function $\bar{u} = \bar{u}(t)$ to have a constant direction.

Q4) Attempt any ONE of the following.

[10]

a) Evaluate $\iint_R (2x^2 + y) dx dy$, where R is the region bounded by the lines $y = x$ and curve $y = x^2$.

b) State and prove Green's theorem in the plane.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4387

[Total No. of Pages : 4

[6041]SODL-214
S.Y. B.A.
ECONOMICS
CC-G : Financial System
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in one sentence. (Any 10)

[10]

- i) Explain the concept of financial system.
- ii) What is a banking institution?
- iii) What is a foreign bank?
- iv) Under which Act Cooperative Banks were established.
- v) What is coin market?
- vi) What is Sensex?
- vii) Write the complete form of BSE.
- viii) When NABARD was established?
- ix) Write the full form of SEBI.
- x) Where is the headquarters of BRICS?
- xi) Name two private sector banks.
- xii) Where is the headquarters of the World Bank?

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 50 to 100 words. (Any 5) **[25]**

- i) Explain the meaning and nature of Indian financial system.
- ii) Write information about public sector banks.
- iii) Write the characteristics of financial market.
- iv) Explain the role of Reserve Bank.
- v) Explain the function of SEBI.
- vi) Explain the role of International Monetary Fund.
- vii) Explain the objectives of reforms in the Indian banking sector.

Q3) Answer the following questions in 50 to 100 words. (Any 5) : **[25]**

- i) Write the characteristics of Indian financial system.
- ii) Write the function of regional rural banks.
- iii) Write the functions of primary co-operative societies.
- iv) Explain the function of stock market by explaining its meaning.
- v) Explain the Reserve Bank's monetary instruments.
- vi) Explain the function of Asian Development Bank.
- vii) Explain the function of BRICS Bank.

Q4) Answer the following question in 150 to 200 words. (Any 1) **[10]**

- i) What is a commercial bank and write the function of commercial banks?
- ii) What is Indian capital market explain the function and characteristics of capital market by stating?

Total No. of Questions : 4]

P-4387

[6041]SODL-214
S.Y. B.A.
ECONOMICS
CC-G : वित्तीय व्यवस्था
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणत्याही 10)

[10]

- i) वित्तीय प्रणाली ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ii) बँकींग संस्था म्हणजे काय?
- iii) विदेशी बँक म्हणजे काय?
- iv) कोणत्या कायदानुसार सहकारी बँकांची स्थापना झाली.
- v) नाणेबाजार म्हणजे काय?
- vi) सेन्सेक्स म्हणजे काय?
- vii) BSE चे पूर्ण रूप लिहा.
- viii) नाबार्डची स्थापना केव्हा झाली?
- ix) SEBI चे पूर्ण रूप लिहा.
- x) ब्रिक्सचे मुख्यालय कोठे आहे?
- xi) दोन खाजगी क्षेत्रातील बँकांची नावे लिहा.
- xii) जागतिक बँकेचे मुख्यालय कोठे आहे?

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 50 ते 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणत्याही 5)

[25]

- i) भारतीय वित्तीय व्यवस्थेचा अर्थ व स्वरूप स्पष्ट करा.
- ii) सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांची माहिती लिहा.
- iii) वित्तीय बाजाराची वैशिष्ट्ये लिहा.
- iv) रिझर्व्ह बँकेची भूमिका स्पष्ट करा.
- v) सेबीची कार्ये स्पष्ट करा.
- vi) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची भूमिका स्पष्ट करा.
- vii) भारतीय बँकींग क्षेत्रातील सुधारणांची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 50 ते 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणत्याही 5)

[25]

- i) भारतीय वित्त व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ii) प्रादेशिक ग्रामीण बँकांची कार्ये लिहा.
- iii) प्राथमिक सहकारी संस्थांची कार्ये लिहा.
- iv) रोखे बाजाराचा अर्थ सांगून कार्ये स्पष्ट करा.
- v) रिझर्व्ह बँकेची पैशाच्या मापनाची साधने स्पष्ट करा.
- vi) अशियाई विकास बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.
- vii) ब्रिक्स बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांचे 150 ते 200 शब्दांत उत्तर लिहा. (कोणतेही 1)

[10]

- i) व्यापारी बँक म्हणजे काय सांगून व्यापारी बँकांची कार्ये लिहा.
- ii) भारतीय भांडवल बाजार म्हणजे काय सांगून भांडवल बाजाराची कार्ये व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

[6041]-SODL-215

S.Y. B.A.

MARATHI (मराठी)

MIL - 1 : मराठी भाषिक संज्ञापनकौशल्य नवमाध्येम आणि समाजमाध्यमांसाठी मराठी
(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे 20 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) भाषा म्हणजे काय?
- ब) श्रवणाचे कोणतेही दोन फायदे लिहा.
- क) भारतीय लोकशाहीचा चौथा आधार स्तंभ म्हणून कोणास गणले जाते?
- ड) पहिले नभोवाणी केंद्र कोठे व केंव्हा स्थापन झाले?
- इ) आकाशवाणी हे कोणत्या स्वरूपाचे माध्यम आहे?
- फ) जनसंपर्काची साधने म्हणून परंपरागत माध्यमे कोणती वापरली जात होती?
- य) ब्लॉग म्हणजे काय?
- र) फेसबुकचे कोणतेही दोन तोटे लिहा?
- ल) WWW याचा फुल फॉर्म काय आहे?
- व) बातमीचा अर्थ सांगा?
- श) व्यक्तिमत्त्व उठून दिसण्यासाठी कोणावर प्रभुत्व असले पाहिजे?
- ष) दैनंदिन व्यवहार सुरळीत होण्यासाठी कोणते साधन वापरले जाते?

P.T.O.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. [25]

- अ) भाषिक कौशल्य याविषयी थोडक्यात माहिती सांगा?
- ब) श्रवणकौशल्य सुधारण्यासाठी कोणकोणत्या उपाययोजना कराव्या लागतात?
- क) व्यक्तिमत्व विकासासाठी भाषेचे स्थान स्पष्ट करा?
- ड) प्रसारमाध्यमांचे ठळक विशेष सांगा?
- इ) बातमी लेखन करताना कोणती पथ्ये पाळावी लागतात ते स्पष्ट करा?
- फ) माहितीपट निर्मितीचा हेतू सांगा?
- य) ट्विटर याविषयी माहिती लिहा?

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. [25]

- अ) मराठी वेबसाईटची गरज थोडक्यात स्पष्ट करा?
- ब) ब्लॉग कसा तयार करावा?
- क) व्यावसायिक पत्रलेखन करताना कोणत्या गोष्टी लक्षात ठेवाव्यात?
- ड) 'दूरदर्शन' याविषयी माहिती लिहा?
- इ) वृत्तपत्राचे स्वरूप थोडक्यात स्पष्ट करा?
- फ) आकाशवाणीवरील भाषणाचे स्वरूप स्पष्ट करा?
- य) प्रसारमाध्यमे आणि न्यायालये याविषयी माहिती लिहा?

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 200 शब्दांत लिहा. [10]

- अ) समाज, व्यक्ती आणि भाषा याविषयी सविस्तर चर्चा करा?
- ब) भारतीय राज्यघटना आणि प्रसारमाध्यमे याबद्दल माहिती सांगून, प्रसारमाध्यमे लोकशाहीचा चौथा खांब म्हणून का गणले जाते ते लिहा?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4388

[6041]-SODL-216

[Total No. of Pages : 2

S.Y.B.A.

HINDI (हिंदी)

**MIL - 2 : हिंदी भाषा शिक्षण आधुनिक भारतीय भाषाएँ
(2019 Pattern)**

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 70

- सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

प्र.1) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

[10]

- i) हिंदी वर्णमाला में स्वरों की संख्या कितनी हैं?
- ii) जब स्वर के ऊपर बिंदी होती है, उस चिह्न को क्या कहते हैं?
- iii) वर्णों के चिह्नों को लिखने की विधि को क्या कहते हैं?
- iv) किस स्वर की कोई भी मात्रा नहीं होती?
- v) नंदिता किस लघुकथा की पात्र है?
- vi) 'पानी के पेड़' की लेखिका कौन है?
- vii) ज्योति जैन की कौन – सी लघुकथा अंधविश्वास से संबंधित है?
- viii) 'मैं ही कृष्ण हूँ' लघुकथा किसे सक्षम बनने का संदेश देती है?
- ix) 'सत्य की अग्नि परीक्षा' की लेखिका कौन है?
- x) एक विचार को पूर्णता से प्रकट करने वाले शब्द समूह को क्या कहते हैं?
- xi) रचना के अनुसार वाक्य के कितने प्रकार हैं?
- xii) 'राजा नगर में नहीं आए' किस प्रकार के वाक्य का उदाहरण है?

P.T.O.

प्र.2) निम्नलिखित में से किन्हीं पांच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए :

[25]

- i) देवनागरी शब्द की व्युत्पत्ति का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
- ii) स्वर की परिभाषा देकर उसके भेदों पर प्रकाश डालिए।
- iii) बाह्य प्रयत्न के अनुसार व्यंजनों के भेदों पर प्रकाश डालिए।
- iv) स्वराघात का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
- v) संधि की परिभाषा देकर उसके भेद बताइए।
- vi) 'पानी के पेड़' के आधार पर पर्यावरण संबंधी विचार लिखिए।
- vii) 'मैं ही कृष्ण हूँ' लघुकथा की कथावस्तु लिखिए।

प्र.3) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं पांच के उत्तर संक्षेप में लिखिए।

[25]

- i) साधारण वाक्य का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
- ii) अर्थ के आधार पर वाक्य के आठ भेद कौन-से हैं?
- iii) अल्पविराम, अर्धविराम, पूर्णविराम आदि का अंतर स्पष्ट कीजिए।
- iv) कवि नीरज मानवता का संदेश किस प्रकार देते हैं?
- v) 'जीवन की बगिया' गीत के आधार पर पारिवारिक जीवन का चित्रण कीजिए।
- vi) 'लिखे जो खत तुझे' गीत का भावार्थ लिखिए।
- vii) 'स्वप्न झड़े फूल से' गीत द्वारा कवि कौनसा संदेश देते हैं?

प्र.4) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक का उत्तर विस्तार से लिखिए।

[10]

- i) लिपि की परिभाषा देकर देवनागरी लिपि का परिचय दीजिए।
- ii) कवि नीरज के गीतों में प्रेम की पवित्रता किस प्रकार चित्रित हुई है?

Total No. of Questions : 4

SEAT No.

P-4452

Total No. of Pages : 3

[6041]-SODL-217

S.Y.B.A. (Semester - III and IV)

MIL-3 : URDU

(2019 Pattern)

Max Marks : 70]

[Time : 3 Hours

Instructions to candidates:

- 1) Attempt All Questions.
- 2) Figures to the left indicate full marks.

[10]

سوال نمبر 1: ذیل میں سے کوئی دس (10) سوال کے جواب ایک جملے میں دیجئے۔

- (i) حرف کی جمع کیا ہے؟
- (ii) کس حرف کی ادائیگی ثقیل ہوتی ہے؟
- (iii) تنوین کسے کہتے ہیں؟
- (iv) ”ب“ خاندان میں کتنے حرف ہیں؟
- (v) ”ندائیہ“ کا مفہوم کیا ہے؟
- (vi) واؤ معدولہ کیا ہے؟
- (vii) جملہ کسے کہتے ہیں؟
- (viii) اسم کی کتنی قسمیں ہیں؟
- (ix) کس جملے میں دو یا دو سے زیادہ آزاد جملے ہوتے ہیں؟
- (x) جو الفاظ اسم کی حالت یا کیفیت ظاہر کریں انھیں کیا کہتے ہیں؟
- (xi) معنی کے لحاظ سے فعل کی کتنی قسمیں ہیں؟
- (xii) وہ نام جو محبت یا حقارت کی وجہ سے پڑ جائے کیا کہلاتا ہے؟

P.T.O.

سوال نمبر 2: مندرجہ ذیل میں سے کسی پانچ کی تعریف مع مثال کیجئے۔ [25]

- (i) اسم (ii) صفت (iii) جملہ (iv) فعل
(v) ضمیر (vi) فعل لازم (vii) ضمیر اشارہ

سوال نمبر 3: مندرجہ ذیل میں سے کسی پانچ کے جواب مفصل لکھئے۔ [25]

- (i) الف سے ی تک حرف تہجی لکھئے۔
(ii) اسے 20 تک اعداد میں گنتی لکھئے
(iii) حرف ”ب“ سے شروع ہونے والے پانچ الفاظ بنائیے۔
(iv) حرف ”ج“ سے شروع ہونے والے پانچ الفاظ بنائیے۔
(v) جملے کی تعریف بتاتے ہوئے ساخت کیا اعتبار سے اس کی قسموں کو مثال کے ساتھ بیان کیجئے۔
(vi) رموز اوقاف کیا ہے؟ تفصیل سے بیان کیجئے۔
(vii) مندرجہ ذیل پراگراف پڑھ کر سوالات کے جوابات دیجئے۔

افغانستان پر ایک بادشاہ حکومت کرتا تھا۔ اس کا ایک غلام تھا جس کا نام سبکتگین تھا۔ وہ بہت بہادر اور عقل مند تھا۔ وہ بادشاہ کا غلام ہونے کے ساتھ ساتھ اس کا دوست بھی تھا۔ ایک دن وہ جنگل میں شکار کھیلنے گیا۔ اس روز اتفاق سے اس کو کوئی شکار نہیں ملا۔ جب وہ لوٹنے لگا اس نے ہرنی کا ایک بچہ دیکھا۔ اس نے بچے کو اٹھایا اور چلنے لگا۔ اس نے پیچھے دیکھا تو ایک ہرنے اس کے پیچھے پیچھے آرہی تھی۔ اس کی آنکھوں میں آنسو تھے۔ سبکتگین سمجھ گیا کہ کیا معاملہ ہے۔ ہرنی یقیناً اس بچے کی ماں تھی۔ اس نے بچہ ماں کو لوٹا دیا اور واپس محل آ گیا۔ اس روز اس نے خواب میں دیکھا کہ ایک نورانی چہرے والی بیز رگ اس سے کہہ رہے ہیں: ”اے سبکتگین! تو نے بے زبان پر رحم کیا۔ اللہ تجھ سے خوش ہوا اور تجھے اس کے بدلے افغانستان کا بادشاہ بنائے گا۔ کچھ عرصے بعد افغانستان کے بادشاہ نے اپنی بیٹی کی شادی سبکتگین سے کر دی۔ بادشاہ کا کوئی بیٹا نہیں تھا۔ اس لئے اس کی وفات کے بعد سبکتگین افغانستان کا بادشاہ بن گیا۔

سوالات:

- (i) اس پراگراف میں کس ملک کا ذکر ہے؟
 - (ii) بادشاہ کے غلام کا نام کیا ہے؟
 - (iii) سبکدین نے خواب میں کس کو دیکھا؟
 - (iv) اس کہانی سے کیا سبق ملتا ہے؟
 - (v) اس پراگراف کے لئے مناسب عنوان تجویز کیجئے۔
- سوال نمبر 4: کسی ایک کا ترجمہ اردو میں کیجئے۔

[10]

- 1) A Post man is a useful member of society. My Ali is our post man. He wears a Khaki uniform. He has a leather bag. He brings letters, Parcels and money orders for us. He goes from house to house. He distributes the cards from morning to afternoon. He brings happy news. But sometimes, he brings sad news for us.
He Performs his duty nicely. He has no holiday to enjoy. He leads a simple life. He belongs to a noble family. He is an honest man. But sometime he has to use unfair means to meet his expenses. His work is very hard but his pay is very small.
- 2) Maulana Abul Kalam Azad was born on 11 November 1888 in Mecca, then a part of the Ottoman Empire, now a part of Saudi Arabia. His real name was Sayyed Ghulam Muhiyuddin Ahmed bin Khairuddin Al Hussain, but he eventually become known as Maulana Abul Kalam Azad. Azad's father was a Muslim scholar of Afghan ancesstry, who lived in Delhi with his maternal grandfather, as his father had died at a very young age. During the Indian Rebellion of 1857, he left India and settled in Mecca.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4453

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-218

S.Y. B.A.

EC : ENGLISH COMMUNICATION

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10 × 1 = 10]

- a) What is decoding?
- b) What is signal?
- c) How does grapevine communication spread?
- d) Which things should a speaker keep in mind while delivering a monologue?
- e) Define non verbal communication.
- f) What is symbolic management?
- g) What do you understand by controversial topics?
- h) Define tender.
- i) What is Salutation?
- j) Define Public Speech.
- k) What is an interview?
- l) Define Comprehension.

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of seven from the following : **[5 × 5 = 25]**

- a) How is silence called a method of communication?
- b) State the four functions of communication models as identified by George Gerbner.
- c) Write a short note on psychological barriers in effective communication.
- d) List out the qualities of a successful participant in Group discussion.
- e) Explain the different types of interviews.
- f) What is the process of summarising?
- g) Discuss the elements of effective paraphrasing.

Q3) Attempt any five out of seven from the following : **[5 × 5 = 25]**

- a) Explain the reasons why reports are necessary.
- b) What are the objectives of note making?
- c) What do you mean by close-reading? Give a brief explanation.
- d) What are the requisites for translation?
- e) Discuss how to make our speech interesting.
- f) What is the role of inter-cultural communication in public speaking?
- g) What was Wilbur Schramm's model of communication?

Q4) Attempt any one out of two of the following : **[1 × 10 = 10]**

- a) What is Oral Communication? Differentiate between oral and written communication.
- b) Explain the co-relation between the smooth functioning of a business and letter writing.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4389

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-219

S.Y.B.A.

ENGLISH

**SEC 1 - A : Advanced Study of English Language
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Attempt any Ten of the following.

[10×1=10]

- a) What is Phonetics?
- b) Mention any two places of articulation.
- c) What are free Morphemes?
- d) What are content words?
- e) What is Register?
- f) What is Sociolet?
- g) What do you understand by the term Determiner?
- h) What is code-mixing?
- i) What is verb-phrase?
- j) Differentiate between connotative and denotative meaning.
- k) What is illocutionary Act?
- l) What is the significance of 'The cooperative principle'?

Q2) Attempt any five from the following.

[5×5=25]

- a) What is Rising Tone? Explain with examples.
- b) What is stress? Explain with reference to stress in polysyllabic words.
- c) What is the difference between Adjective phrase and Adverb phrase? Explain.

P.T.O.

- d) Write a short note on varieties English.
- e) Write a short note on Noun phrase, with suitable examples.
- f) What are Tag questions? State their uses.
- g) What is the difference between homophones and homonyms? Give examples.

Q3) Attempt any five of the following

[5×5=25]

- a) Discuss the most common unical relations with the help of examples.
- b) What are phrasal verbs? How are they formed?
- c) Describe how the concepts of pidgin and Creole originated?
- d) What is Morphology? State the difference between Morpheme and Allomorph.
- e) Write a short note on organs of speech.
- f) What is a clause? How is a dependent clause different from an independent clause?
- g) What are Superordinate Tarms?

Q4) Attempt any one from the following

[1×10=10]

- a) What is Intonation? Explain in detail the various Intonation patterns with examples.
- b) Describe the differences between British and American English with reference to Vocabulary, syntactical, Morphological and spelling.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4438

[Total No. of Pages : 3

[6041]-SODL-220

S.Y. B.A.

SANSKRIT

SEC-1D : SANSKRITARNAVAH

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Q1) Solve any ten questions from the following :

[10]

खालीलपैकी कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा.

- i) 'सत्यं वद ॥ धर्मं चर ॥' एषा उक्तिः कस्मात् पाठात्?
- ii) हितोपदेशे कति तन्त्राः सन्ति?
- iii) तैत्तिरीयोपनिषदि कति वल्लयः सन्ति?
- iv) दकलब्धिः इति पाठः कस्मात् ग्रन्थात् स्वीकृतः?
- v) दानस्य प्रकाराः के?
- vi) भवानीभारती इति ग्रन्थात् स्वीकृतः पाठः कः?
- vii) महर्षि-पणिनेः कालः कः?
- viii) दक इति शब्दस्य अर्थः कः?
- ix) 'नागनाथ' इति एतत् ज्योतिर्लिङ्गं कस्मिन् प्रदेशे अस्ति?
- x) भगवद्गीतायाः सप्तदश-अध्यायस्य नामधेयं लिखत ।
- xi) 'दुर्गप्राचीर' इति शब्दस्य अर्थः कः?
- xii) 'दूतवाक्यम्' इति कस्य नाटकम्?

P.T.O.

Q2) Solve any five questions from the following :

[25]

खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

- i) 'स्थानेऽन्तरतमः (1.1.50) Explain this definition. ही परिभाषा स्पष्ट करा.
- ii) खालील उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा.

Translate the following passage into Marathi.

घटोत्कचः- भवानिदानीं खल्वसि मध्यमः । मध्यम! इत इतः ।

वृद्धः - भीमसेनमुपगम्य भो मध्यमः! परित्रायस्व ब्राह्मणकुलम् ।

भीमः - न भेतव्यम् । न भेतव्यम् । मध्यमोऽहमभिवादये ह ।

वृद्धः - वायुरिव दीर्घायुरभव ।

भीमः - अनुगृहीतोऽस्मि । कुतो भयमार्यस्य ।

- iii) 'कौटिलीयार्थशास्त्रे रत्नपरीक्षा' - Write a brief description of this lesson. हा पाठ संक्षेपात वर्णन लिहा.
- iv) 'आतिथ्यं जीवितप्रदानेन' - Characterization of हिडींबा in this lesson. या पाठातील हिडींबेची व्यक्तिरेखा.
- v) तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य (1.1.66) - Explain this definition. ही परिभाषा स्पष्ट करा.
- vi) उपनिषद्
- vii) 'अनुशासनम्' - Write a brief description of this lesson. हा पाठ संक्षेपात वर्णन लिहा.

Q3) Solve any five questions from the following :

[25]

खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

- i) द्वाविमौ पुरुषौ लोके, क्षरश्चाक्षर एव च । क्षरः सर्वाणि भूतानि, कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥ - Explain this verse. या श्लोकाचे स्पष्टीकरण करा.
- ii) Describe the नृसिंह and वामन incarnations of श्रीजयदेवकृत दशावतारस्तोत्र. श्रीजयदेवकृत दशावतारस्तोत्रातील नृसिंह आणि वामन अवतारांचे वर्णन करा.
- iii) संदर्भासह स्पष्टीकरण. Explain with reference to context. सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥
- iv) Write a note on विश्वगुणादर्शचम्पू. विश्वगुणादर्शचम्पू यावर टीप लिहा.

- v) भाषांतर करा. Translate -
नमस्यामो देवान्ननु हतविधेस्तऽपि वशगाः
विधिर्वन्द्यः सोऽपि प्रतिनियतकर्मकफलदः ।
फलं कर्मायत्तं यदि किमपरैः किञ्च विधिना
नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥
- vi) Explain the thought of आहार in the seventeenth chapter of श्रीमद्भगवद्गीता.
श्रीमद्भगवद्गीतेतील सतराव्या अध्यायातील आहार विचार स्पष्ट करा.
- vii) Write a note on दैवपद्धतिः. दैवपद्धतिः यावर टीप लिहा.

Q4) Solve any one of the following questions :

[10]

खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

- i) Write an essay on 'छान्दोग्योपनिषदि प्रणवोपासनाः'.
'छान्दोग्योपनिषदि प्रणवोपासना' या विषयावर निबंध लिहा.
- ii) Explain the द्वादशज्योतिर्लिङ्गनामस्तोत्रम्.
द्वादशज्योतिर्लिङ्गनामस्तोत्रम् स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4457

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-221

S.Y.B.A.

SOCIOLOGY

**SEC-1K : Introduction to Population and Society and
Population and Indian Society**

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any TEN out of TWELVE from the following. [10]

- a) Which thinker proposed the transformational theory of Population Growth?
- b) What was the literacy rate in India at the time of independence?
- c) What are the determinants affecting Birth rate and Death rate?
- d) Who said that the need for libido fulfillment is important for reproduction?
- e) When was the first census of independent India conducted?
- f) When was the Death Registration Act passed?
- g) Under which section there is a provision for divorce.
- h) When was the Citizenship Amendment Act enacted?
- i) Explain the meaning of N. P. R.?
- j) What term is used for the ability to bear children?
- k) Based on the 1961 census, how many types did Bose mention?
- l) Who advocated mass population?

Q2) Write the answer to any FIVE of the following SEVEN questions. [25]

- a) Explain about Population Education.
- b) Give information about civil registration system.
- c) State the types of Sources.
- d) What are the causes of Rural Urban Migration?
- e) Explain about population policy and role of state.
- f) State the reasons for the failure of family planning programmes.
- g) Give information about Gender Determination system.

P.T.O.

Q3) Write the answer to any FIVE of the following SEVEN questions. **[25]**

- a) State the provisions of Prenatal Diagnostic Techniques Act.
- b) Explain the provision of punishment in Medical Law.
- c) State the importance of Family Planning.
- d) Population Policy of India (Pre-Independence Period).
- e) Explain Socio demographic dynamics.
- f) Write down the population growth since 1909.
- g) Explain the Theory and Approach.

Q4) Write the answer to any one of the following two questions. **[10]**

- a) Explain the Micro and Macro approach to Population Education?
- b) Explain population rate in India and poverty in India?

[6041]-SODL-221
S.Y.B.A.
SOCIOLOGY
SEC-1K : Introduction to Population and Society and
Population and Indian Society
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालील बारा प्रश्नांपैकी कोणतेही दहा प्रश्नांचे उत्तर लिहा. [10]
- अ) लोकसंख्या वाढीचा परिवर्तनाचा सिद्धांत कोणत्या विचारवंताने मांडला.
 - ब) स्वातंत्र्यप्राप्तीच्या काळात भारतात साक्षरतेचे प्रमाण किती होते.
 - क) जन्मदर व मृत्युदर हे निर्णायक घटक कशावर परिणाम करतात.
 - ड) कामवासनेच्या पूर्तीची गरज प्रज्योत्पादनासाठी महत्त्वाची आहे असे कोणी म्हटले.
 - इ) स्वतंत्र भारताची पहिली जनगणना कधी पार पडली.
 - फ) मृत्यू नोंदणीचा कायदा कधी पारित करण्यात आला.
 - य) कोणत्या कलमानुसार घटस्फोट घेण्याची तरतूद आहे.
 - र) नागरिकत्व दुरुस्ती कायदा कधी लागू करण्यात आला.
 - ल) एन. पी. आर. चा अर्थ सांगा.
 - व) मुलांना जन्म देण्याच्या क्षमतेला कोणती संज्ञा वापरली आहे.
 - श) 1961 च्या जनगणनेच्या आधारावर बोस यांनी किती प्रकार सांगितले.
 - ष) कोणत्या काळातील विचारवंतांनी मोठ्या लोकसंख्येचा पुरस्कार केला.

- प्रश्न 2) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा. [25]
- अ) लोकसंख्या शिक्षणाविषयी माहिती सांगा.
 - ब) नागरी नोंदणी पद्धतीची माहिती द्या.
 - क) साधनसामग्रीचे प्रकार सांगा.
 - ड) ग्रामीण नागरी स्थलांतराचे कारणे कोणती.
 - इ) लोकसंख्या धोरण आणि राज्याची भूमिका याविषयी माहिती सांगा.
 - फ) कुटुंब नियोजन कार्यक्रमाच्या अपयशाची कारणे सांगा.
 - य) लिंग निर्धारण प्रणाली विषयी माहिती द्या.

प्रश्न 3) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- अ) प्रसूतीपूर्व निदान तंत्र कायद्यातील तरतुदी सांगा.
- ब) वैद्यकीय कायद्यातील शिक्षेची तरतूद स्पष्ट करा.
- क) कुटुंब नियोजनाचे महत्त्व सांगा.
- ड) भारताचे लोकसंख्या धोरण (स्वातंत्र्यपूर्व काळ).
- इ) सामाजिक लोकसंख्यात्मक गतिशीलता स्पष्ट करा.
- फ) 1909 पासून लोकसंख्या वाढीची माहिती लिहा.
- य) सिद्धांत आणि दृष्टिकोनाबद्दल माहिती सांगा.

प्रश्न 4) खालील दोन पैकी कोणतेही एक प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) लोकसंख्या शिक्षणाची उत्पत्ती 'सूक्ष्मते ब्रह्म' दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील लोकसंख्येचा दर आणि भारतातील दारिद्र्यता स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4390

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-222
S.Y. B.A.
ENGLISH (School of Open Learning)
DSE-1A : Appreciating Drama
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) What is Lexis?
- b) What does setting refer to in a drama?
- c) Who is the central figure of the play "A Midsummer Night's Dream"?
- d) Why does G.B. Shaw consider the play "Arms and the Man" as an antiromantic comedy?
- e) What is Karnad's play "Tughlaq" about?
- f) What is Sophocles' most famous play?
- g) What dramatic theme is parodied in the Interlude, in "A Midsummer Night's Dream"?
- h) What is a problem play?
- i) Who wrote the play "Yayati"?
- j) What helps in building up mental imagery on the part of the audience?
- k) Which character serves as the mouth piece of the author in "Arms and the Man"?
- l) Define the concept of 'Skit'.

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of seven from the following : **[25]**

- a) Explain the six elements of tragedy in brief.
- b) Write a character sketch of Theseus, the Duke of Athens.
- c) What is the source and irony of the title in Shaw's play "Arms and the Man"?
- d) Write a short note on medieval drama.
- e) Discuss the role of the Brahma rakshasa in the play "The Fire and the Rain".
- f) How is G.B. Shaw's ideas of love and war discussed in the play "Arms and the Man"?
- g) Write a short note on the various types of drama.

Q3) Attempt any five out of seven from the following : **[25]**

- a) What is the Aristotelian view of character?
- b) Which character in the play best serves as G.B. Shaw's spokesman? Give reasons.
- c) Discuss drama of the Restoration period in brief.
- d) Give a brief summary of the play "A Midsummer Night's Dream".
- e) Write a character sketch of "Parvasu" in the play "The Fire and the Rain".
- f) What are problem plays? Give examples.
- g) Discuss the lyrical elements in the play "A midsummer Night's Dream".

Q4) Attempt any one out of two from the following : **[10]**

- a) Examine the use of the play within a play technique in "The Fire and the Rain".
- b) Describe the evolution of radio plays in detail.

P-4391

[6041]-SODL-223

S.Y. B.A.

MARATHI (मराठी)

DSE 1-B : आधुनिक मराठी साहित्य : प्रकाशवाटा आणि
मध्ययुगीन

मराठी साहित्य : निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य
(2019 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

अभ्यासक्रम : 1) आधुनिक मराठी साहित्य : प्रकाशवाटा
2) मध्ययुगीन मराठी साहित्य : निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य.

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

[10]

- अ) आत्मचरित्र म्हणजे काय?
- ब) डॉ. प्रकाश आमटे यांना रॅमन मॅगसेस पुरस्कार किती साली मिळाला?
- क) प्रकाशवाटा या आत्मचरित्रातून कोणत्या समाजाचे चित्रण आले आहे?
- ड) लोक बिरासदारी प्रकल्प कोणत्या जिल्ह्यात आहे?
- इ) 'नेगल' हे कोणत्या प्राण्याचे नाव आहे?
- फ) लोक बिरासदारी प्रकल्पाची सुरुवात कधी करण्यात आली.
- य) 'विवेकसिंधू' या ग्रंथाचे लेखक कोण आहेत?
- र) संत ज्ञानदेवांचे गुरू कोण आहेत?
- ल) 'ज्ञानेश्वरी' या ग्रंथाचे लेखक कोण?
- व) 'लीळाचरित्र' या ग्रंथाचे लेखक कोण?
- श) बखर म्हणजे काय?
- स) संत एकनाथांनी कशाच्या माध्यमातून समाज प्रबोधनाचे कार्य केले?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) आत्मचरित्र लेखनामागील हेतू स्पष्ट करा.
- ब) आत्मचरित्र या वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये सांगा?
- क) लोकबिरासदरी प्रकल्पा अंतर्गत कोण कोणते उपक्रम राबविले जात असत.
- ड) डॉ. प्रकाश आमटे यांच्या व्यक्तिरेखेचा परिचय करून द्या.
- इ) 'बखर' या वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये लिहा.
- फ) 'पोवाडा' वाङ्मयाचे विशेष लिहा.
- य) 'लावणी' या वाङ्मय प्रकाराचे विशेष लिहा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) आत्मचरित्र या वाङ्मय प्रकारांचे वेगळेपण स्पष्ट करा?
- ब) डॉ. मंदाकिनी आमटे या व्यक्तिरेखेचा परिचय करून द्या.
- क) विकास आमटे या व्यक्तिरेखेचा परिचय करून द्या.
- ड) डॉ. बाबा आमटे यांनी निर्माण केलेल्या आनंद वनाची ओळख करून द्या.
- इ) 'लीळाचरित्र' या ग्रंथाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- फ) 'भारूड' या वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये लिहा.
- य) 'अभंग' या वाङ्मय प्रकाराचे विशेष लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर सविस्तर लिहा.

[10]

- अ) हेमलकासातील भौगोलिक आणि सामाजिक परिस्थितीचे वर्णन डॉ. प्रकाश आमटे यांनी कसे केले आहे?
- ब) संत एकनाथानी भारूडांच्या माध्यमातून कोणता उपदेश केला. उदाहरणासह स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4392

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-224

S.Y. B.A.

HINDI (हिंदी)

DSE - 1 - C : काव्यशास्त्र और साहित्य के भेद
(2019 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 70

सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं 10 प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

[10]

- i) शब्द शक्ति के कितने प्रकार हैं?
- ii) चित्त में स्थिर रूप से रहने वाले भाव को क्या कहते हैं?
- iii) काव्य के कितने भेद हैं?
- iv) हिंदी उपन्यास सम्राट किसे कहते हैं?
- v) नाटक के प्रमुख कितने भेद हैं?
- vi) रसों का राजा किसे कहते हैं?
- vii) शब्द और अर्थ के योग को क्या कहते हैं?
- viii) काव्य के कितने तत्व हैं?
- ix) समाधि क्या है?
- x) मोहनदास कहानी के रचनाकार कौन हैं?
- xi) नाटक शब्द किस धातु से बना है?
- xii) अभिधा शब्द शक्ति का अर्थ बताइए।

P.T.O.

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं पांच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए :

[25]

- i) भारतीय काव्य प्रयोजन को स्पष्ट कीजिए।
- ii) महाकाव्य किसे कहते हैं, स्पष्ट कीजिए।
- iii) किन्हीं दो रसों का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
- iv) काव्य हेतु का सामान्य परिचय दीजिए।
- v) काव्य में विचार तत्व का क्या महत्व है।
- vi) कहानी और उपन्यास में क्या अंतर है, स्पष्ट कीजिए।
- vii) संवाद नाटक का प्राण तत्व है, समझाइए।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं पांच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए :

[25]

- i) कहानी के तत्वों की चर्चा कीजिए।
- ii) मंचीय नाटक किसे कहते हैं, स्पष्ट कीजिए।
- iii) एकांकी के कोई दो तत्व लिखिए।
- iv) काव्य की किन्हीं दो परिभाषाओं का स्पष्टीकरण दीजिए।
- v) काव्य के दो तत्वों का विश्लेषण कीजिए।
- vi) अभिधा से क्या तात्पर्य है?
- vii) अर्थ प्राप्ति काव्य का प्रयोजन है, स्पष्ट कीजिए।

प्रश्न 4) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए :

[10]

- i) काव्य प्रयोजन पर सविस्तार प्रकाश डालिए।
- ii) साहित्य के विभिन्न रसों की चर्चा कीजिए।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4439

[Total No. of Pages : 3

[6041]-SODL-225

S.Y. B.A.

संस्कृत (SANSKRIT)

DSE 1-D : Kavyashastra and Kautiliya Arthashastra

(काव्यशास्त्रम् आणि कौटिलीय अर्थशास्त्रम्)

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Q1) अधोलिखितेषु केषांश्चिदपि दशप्रश्नानां एकवाक्ये संस्कृतभाषायां च उत्तराणि लिखत ।

[10]

- i) प्रकृतिमण्डले अरिप्रकृतेः पश्चात् काः प्रकृतयः सन्ति ?
- ii) उत्तमकाव्यस्य लक्षणं लिखत ।
- iii) शब्दस्य शक्तित्रयाणां नामानि लिखत ।
- iv) नयापनयौ च अयानयौ च एतयोः मध्ये कः भेदः ?
- v) मम्मटेन कृतं काव्यलक्षणं लिखत ।
- vi) काव्यप्रकाशे कति उल्लासानि सन्ति ?
- vii) साहित्यदर्पणे काव्यप्रकाशस्य विषयात् परं कस्य विषयस्य विवेचनम् उपलभ्यते ?
- viii) कमलेव मतिर्मतिरिव कमला । तनुरिव विभा विभेव तनुः इत्यस्मिन् श्लोके कः अलङ्कारः ?
- ix) कौटिल्येन धर्मोपधा कस्य कृते निर्दिष्टा ?
- x) प्रभुसंमितोपदेशेषु शब्दार्थयोः कस्य प्राधान्यं वर्तते ?
- xi) कौटिल्येन सर्वेषां कृते के धर्माः कथिताः ?
- xii) प्रदीपः सर्वविद्यानामुपायः सर्वकर्मणामिति शब्देन कौटिल्येन कस्याः विद्यायाः निर्देशः कृतः ?

P.T.O.

Q2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[25]

Answer any five of the following :

i) आर्थीव्यंजनेवर टीप लिहा.

Write a note on *ārthi vyañjanā*.

ii) मालोपमा आणि रश्नोपमा या अलंकारांचे सोदाहरण वर्णन करा.

Explain the similarities and differences between the figures of speech named मालोपमा and रश्नोपमा with illustration.

iii) राजपुत्राकडून होणाऱ्या भावी धोक्यापासून राजाचे संरक्षण कसे करावे, याबाबतचे पूर्वसूरींच्या मताविषयी कौटिल्याने केलेले विवेचन स्पष्ट करा.

Explain the deliberation of earlier scholars about how the king should be protected from the imminent threat from the prince as stated by Kautilya.

iv) कौटिल्याच्या मतानुसार राजप्रासादाच्या रचनेबाबतचे नियम विशद करा.

Explain the architectural rules about king's palace as stated by Kautilya.

v) काव्याची प्रयोजने सोदाहरण स्पष्ट करा.

Explain the purposes of poetry with examples.

vi) मन्दाक्रान्ता वृत्ताचे लक्षण सांगून सोदाहरण गण स्पष्ट करा.

Give the definition of *Mandākrāntā* and explain its *gana*-s with illustration.

vii) सारोपा आणि साध्यवसाना लक्षणा सोदाहरण स्पष्ट करा.

Explain the *Sāropā* and *Sādhyavasānā Lakṣanā* with illustrations.

Q3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

[25]

Explain with reference to context of any five of the following :

i) अप्रणीतस्तु मात्स्यन्यायमुद्गावयति । मन

ii) अतादृशि गुणीभूतव्यङ्ग्यं व्यङ्ग्ये तु मध्यमम् ।

iii) प्रजासुखे सुखं राज्ञः प्रजानां च हिते हितम् । नात्मप्रियं हितं राज्ञः प्रजानां तु प्रियं हितम् ।

iv) चतुर्वर्णाश्रमो लोको राज्ञा दण्डेन पालितः । स्वधर्मकर्माभिरतो वर्तते स्वेषु वर्त्मसु ।

v) सहायसाध्यं राजत्वं चक्रमेकं न वर्तते ।

vi) ब्राह्मणैर्नोदितं क्षत्रं मन्त्रिमन्त्राभिमन्त्रितम् । जयत्यजितमत्यन्तं शास्त्रानुगमशस्त्रितम् ।

vii) उपमानोपमेयसाधारणधर्मोपमाप्रतिपादकानाम् उपादाने पूर्णा । एकस्य द्वयोः, त्रयाणां वा लोपे लुप्ता ।

Q4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर द्या.

[10]

Answer any one of the following in detail :

- i) अक्षरवृत्त आणि मात्रावृत्त यातील भेद स्पष्ट करून गणवृत्ताचे आठ गण विशद करा.

Bring out the difference between *akṣara-vṛtta* and *mātrā-vṛtta* and explain eight groups (*ganās*) of *gaṇa-vṛtta*.

- ii) कौटिल्याच्या मतानुसार गूढपुरुषांचे प्रकार आणि त्यांना नेमून दिलेली कामे स्पष्ट करा.

State the different types of spies and work assigned to them as explained by Kautilya.

□□□

munotes.in

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4393

[Total No. of Pages : 4

[6041]SODL-226

S.Y. B.A.

HISTORY

DSE1-E : Medieval India - Sultanate period and Mughal
Period

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Answer the following questions in one sentence each. (Any 10)

[10]

- i) Which Sultan of Delhi died while playing the polo?
- ii) The official language of the Delhi Sultanate was?
- iii) Who invented Sitar?
- iv) Who wrote Kitab-ul-yamini?
- v) Who founded Sayyid dynasty?
- vi) Who first Muslim ruler to attack South India was?
- vii) Traveller Ibn Batuta was from which country ?
- viii) 'Babarnama' was written by?
- ix) 'Din-i-Ilahi' was the new religion started by?
- x) What is called Shaivism in the Bhakti movement?
- xi) Who got constructed 'Grand trunk road'?
- xii) Who established Vijayanagar empire?

P.T.O.

Q2) Answer any five of the following seven questions. **[25]**

- i) Write the administrative reforms of Sultan Feroze Shah Tughlaq.
- ii) Write the reasons for the rise of Vijayanagara Empire.
- iii) Get a detailed overview of the social life during the Mughal period.
- iv) Explain the judicial system of Mughal period.
- v) Write a brief account of Mughal-Marathi power struggle.
- vi) Explain the Consequences of the First Panipat war.
- vii) Write the expansion of Sultan Allauddin Khilji empire.

Q3) Write Short notes on any five of the following. **[25]**

- i) Balban
- ii) First Battle of Panipat
- iii) Krushnadev raya
- iv) Bhakti Movement
- v) Sufi Movement
- vi) Aurangjeb
- vii) Tajmahal

Q4) Answer the following question in 150 to 200 words. (Any one) **[10]**

- i) Write in detail the written historical sources of Mughal history.
- ii) Write the reasons for the decline of Delhi Sultanate.

P-4393

[6041]SODL-226

S.Y. B.A.

इतिहास

DSE1-E : मध्ययुगीन भारत – सुलतान व मुघल कालखंड

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही 10 प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

[10]

- कोणत्या दिल्ली सुलतानाचा पोलो खेळताना मृत्यु झाला?
- दिल्ली सुलतानशाहीची दरबारी भाषा कोणती होती?
- सितार या वाद्याचा शोध कोणी लावला?
- किताब-उल-यामिनी या ग्रंथाची रचना कोणी केली?
- सय्यद राजवंशाची स्थापना कुणी केली?
- दक्षिण भारतावर प्रथम कुढल्या सुलतानाने आक्रमण केले?
- परकीय प्रावासी इब्न-बतुता कोणत्या देशाचा रहिवासी होता?
- बाबरनामा या आत्मचरित्राची रचना कोणी केली?
- दिन-ए-इलाही या धार्मिक पंथाची स्थापना केली?
- भक्ती चळवळीत शैव पंथाला मानणाऱ्यांना काय म्हणतात.
- भारतात कोणत्या राज्यकर्त्याने ग्रँड - ट्रंक - रोड कोणी बनवला?
- विजयनगर साम्राज्याची स्थापना कुणी केली?

प्रश्न 2) कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 50 ते 100 शब्दांत लिहा. [25]

- i) सुलतान फिरोजशहा तुघलकाच्या प्रशासकीय सुधारणा लिहा.
- ii) विजयनगर साम्राज्याच्या उदयाची कारणे सांगा.
- iii) मुघलकालीन सामाजिक जीवनाचा सविस्तर आढावा घ्या.
- iv) मुघलकालीन न्यायव्यवस्था स्पष्ट करा.
- v) मुघल-मराठा संघर्ष थोडक्यात सांगा.
- vi) पहिल्या पानिपत युद्धाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- vii) सुलतान अल्लाउद्दिन खिलजीचा साम्राज्य विस्तार लिहा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणतेही पाच) [25]

- i) बल्बन
- ii) पहिले पानिपत युद्ध
- iii) कृष्ण देवराय
- iv) भक्ती चळवळ
- v) सुफी चळवळ
- vi) औरंगजेब
- vii) ताजमहल

प्रश्न 4) एका प्रश्नाचे उत्तर 150 ते 200 शब्दांत लिहा. [10]

- i) मुघलकालीन इतिहास लेखनाची लिखित साधने सविस्तरपणे लिहा.
- ii) दिल्ली सुलतानशाहीच्या ज्हासाची कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4394

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-227
S.Y. B.A.
ECONOMICS
DSE1-G : Microeconomics
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any 10 of the following questions in one sentence each : **[10]**

- a) Describe the Law of Demand.
- b) Define Microeconomics.
- c) What is Oligopoly?
- d) Define Indifference curve.
- e) Define fixed cost.
- f) What is meant by wages?
- g) Discuss the meaning of consumer surplus.
- h) What is the expenditure made on the advertisement called?
- i) How many firms operate under perfect competition?
- j) Define production function.
- k) Mention name of any welfare economist.
- l) Example of short run costs.

P.T.O.

Q2) Answer any five of the following questions in 50-100 words each : **[25]**

- a) What are the determinants of demand?
- b) Explain various types of revenue.
- c) What is the difference between fixed and variable cost?
- d) What are the features of monopoly?
- e) Define utility and its types.
- f) What are the basic economic problems?
- g) State the Ricardian Theory of rent.

Q3) Answer any five of the following questions in 50-100 words each : **[25]**

- a) Explain the characteristics of indifference curve.
- b) What is the difference between dependent and independent variables?
- c) What are the factors affecting supply?
- d) Explain the concepts of collective bargaining.
- e) Write a short note on social welfare function.
- f) Write a short note on opportunity cost.
- g) What is the Innovation Theory of Profit?

Q4) Answer any one of the following questions in 100- 200 words : **[10]**

- a) State the meaning of Microeconomics. Also discuss its nature and scope.
- b) Explain the characteristics of Perfect Competition. Discuss the short run equilibrium of a firm under Perfect Competition.

Total No. of Questions : 4]

P-4394

[6041]-SODL-227

S.Y. B.A.

ECONOMICS

DSE1-G : सूक्ष्म अर्थशास्त्र

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील आकडे प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही 10 प्रश्नांची प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे द्या.

[10]

- अ) मागणीच्या कायद्याचे वर्णन करा.
- ब) सूक्ष्म अर्थशास्त्राची व्याख्या लिहा.
- क) मक्तेदारी म्हणजे काय?
- ड) उदासीनता वक्राची व्याख्या लिहा.
- इ) निश्चित खर्चाची व्याख्या लिहा.
- फ) वेतन म्हणजे काय?
- य) ग्राहक अधिशेषाचा अर्थ चर्चा करा.
- र) जाहिरातीवर केलेल्या खर्चाला काय म्हणतात?
- ल) किती कंपन्या परिपूर्ण स्पर्धेखाली काम करतात?
- व) उत्पादन कार्य परिभाषित करा.
- श) कोणत्याही कल्याणकारी अर्थतज्ज्ञाचे नाव सांगा.
- ष) अल्पकालीन खर्चाचे उदाहरण लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी 50-100 शब्दांत उत्तरे द्या. [25]

- अ) मागणीचे निर्धारक कोणते आहेत?
- ब) कमाईचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- क) निश्चित आणि परिवर्तनीय खर्चामध्ये काय फरक आहे?
- ड) मक्तेदारीची वैशिष्ट्ये काय आहेत?
- इ) उपयोगिता आणि त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) मूलभूत आर्थिक समस्या काय आहेत?
- य) भाड्याचा रिकार्डियन सिद्धांत सांगा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी 50-100 शब्दांत उत्तरे द्या. [25]

- अ) उदासीनता वक्र वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) अवलंबून आणि स्वतंत्र चल यामध्ये काय फरक आहे?
- क) पुरवठ्यावर परिणाम करणारे घटक कोणते आहेत?
- ड) सामूहिक सौदेबाजीच्या संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) समाज कल्याण कार्यावर एक छोटी टीप लिहा.
- फ) संधी खर्चावर एक छोटी टीप लिहा.
- य) नफ्याचा नवप्रवर्तन सिद्धांत काय आहे?

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 100-200 शब्दात उत्तर द्या. [10]

- अ) सूक्ष्म अर्थशास्त्राचा अर्थ सांगून त्याचे स्वरूप आणि व्याप्ती यावर चर्चा करा.
- ब) परिपूर्ण स्पर्धेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. परफेक्ट कॉम्पिटिशन अंतर्गत फॉर्मच्या शॉर्ट रन समतोलालाची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4395

[6041]-SODL-228

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

**DSE1-H : Western Political Thought
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten questions.

[10]

- a) Who wrote the book 'The Laws'?
- b) Who is the father of political science?
- c) State any one of Book of Machiavelli.
- d) Who supported slavery?
- e) What is the famous book of Aristotle?
- f) Which author wrote the book social contract?
- g) Who wrote the book 'The Liberty'?
- h) Explain the meaning of social contract?
- i) Explain the meaning of Marxism.
- j) Who is the author of Communist Manifesto?
- k) Explain the thought of J.S. Mill.
- l) Who is father of modern political science?

P.T.O.

Q2) Attempt any five questions.

[25]

- a) Explain Plato's theory of justice.
- b) Explain state of nature of Locke.
- c) Explain Aristotle's views on slavery.
- d) Explain Machiavelli's views on kingship.
- e) Explain utilitarianism.
- f) Explain Rousseau's views on government.
- g) Explain surplus value theory.

Q3) Attempt any five questions.

[25]

- a) Explain Hegel's idealism.
- b) Explain Plato's ideal state.
- c) Explain Marx's theory of class struggle.
- d) Explain Mill's views on representative government.
- e) Explain Aristotle's views on democracy.
- f) Explain Rousseau's state of nature.
- g) Explain John Locke's social contract theory.

Q4) Attempt any one questions.

[10]

- a) Explain Plato's views on education.
- b) Discuss Hegel's dialectic.

Total No. of Questions : 4]

P4395

[6041]-SODL-228

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE1-H : Western Political Thought

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील पैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[10]

- अ) 'द लॉज' हा ग्रंथ कोणी लिहीला?
- ब) राज्यशास्त्राचा जनक कोण आहे?
- क) मॅकीयाव्हेलीच्या कोणत्याही एका ग्रंथाचे नाव सांगा?
- ड) गुलामगिरीचे समर्थन कोणत्या विचारवतांनी केले?
- इ) ऑरिस्टॉटलचा प्रसिद्ध ग्रंथ कोणता आहे?
- फ) 'सोशल कॉन्ट्रॅक्ट' हा ग्रंथ कोणत्या लेखकाने लिहीला आहे?
- य) 'द लिबर्टी' हा ग्रंथ कोणी लिहीला आहे?
- र) सामाजिक कराराचा अर्थ सांगा.
- ल) मार्क्सवादाचा अर्थ सांगा.
- व) कम्युनिस्ट मॅनिफेस्टोचे लेखक कोण आहे?
- त) जे.एस.मिलने कशा संदर्भात विचार मांडले आहे?
- थ) आधुनिक राज्यशास्त्राचा जनक कोण आहे?

प्र.2) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[25]

- अ) प्लेटोचा न्याय विषयक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ब) लॉकची निसर्गावस्था स्पष्ट करा.
- क) अँरिस्टॉटलचे गुलामगीरी विषयक विचार स्पष्ट करा.
- ड) मॅकियाव्हलीचे राजा विषयक विचार सांगा.
- इ) उपयुक्ततावाद स्पष्ट करा.
- फ) रूसोचे शासन विषयक विचार स्पष्ट करा.
- य) अतिरीक्त मूल्य सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[25]

- अ) हेगेलचा आदर्शवाद स्पष्ट करा.
- ब) प्लेटोचे आदर्श राज्य स्पष्ट करा.
- क) मार्क्सचा वर्ग संघर्ष सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ड) मिलचे प्रातिनिधीक शासना विषयी विचार स्पष्ट करा.
- इ) अँरिस्टॉटलचे लोकशाही बाबतचे विचार स्पष्ट करा.
- फ) रूसोची निसर्गावस्था स्पष्ट करा.
- य) जॉनलॉकचा सामाजिक करार सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) प्लेटोचे शिक्षणविषयक विचार स्पष्ट करा.
- ब) हेगेलच्या द्वंद्ववादाची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4467

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-229

S.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE-1J : Personal Administration

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) Types of promotion.
- b) Objectives of Discipline.
- c) What is the article of corruption in the constitution?
- d) Retirement benefits.
- e) What are the components of Junior Staff Council?
- f) Reasons of Discipline.
- g) Factors Affecting Performance Appraisal.
- h) Types of recruitment.
- i) Characteristics of training.
- j) What is Manpower Planning?
- k) Types of liability.
- l) Challenges in Human Resource Development.

Q2) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Purpose of Liability.
- b) Objectives of the Wintley conference.
- c) Nature of Discipline.

P.T.O.

- d) Stress Remedy Plan to Reduce Stress.
- e) The need for performance appraisal.
- f) Features of promotion.
- g) Classification of Opportunity Services in India.

Q3) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Causes of corruption.
- b) Characteristics of Administrative Litigation.
- c) Civil servants should not have right to strike.
- d) The purpose behind the establishment of employee organizations.
- e) Types of motivation.
- f) Methods of training.
- g) Eligibility of civil servants for recruitment.

Q4) Attempt any one out of two from the following :

[10]

- a) Explain the nature and extent (Scope) of corruption by stating what is corruption.
- b) Explain the characteristics and importance of personnel administration in India.

Total No. of Questions : 4]

P-4467

[6041]-SODL-229

S.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE-1J : Personal Administration

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी 10 प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा. [10]

- अ) पदोन्नतीचे प्रकार.
- ब) अनुशासनाची उद्दिष्टे.
- क) भ्रष्टाचाराचे राज्यघटनेतील कलम कोणते?
- ड) सेवानिवृत्तीचे लाभ
- इ) कनिष्ठ कर्मचारी परिषदेतील घटक कोणते?
- फ) शिस्तभंगाची कारणे.
- य) कार्यसिद्धी मूल्यमापनास प्रभावित करणारे घटक.
- र) भारतीचे प्रकार
- ल) प्रशिक्षणाची वैशिष्ट्ये.
- व) मनुष्यबळ नियोजन म्हणजे काय?
- श) उत्तरदायित्वाचे प्रकार
- ष) मानवसंसाधन विकासासमोरील आव्हाने.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. [25]

- अ) उत्तरदायित्वाचे उद्देश.
- ब) व्हिटले परिषदेची उद्दिष्टे
- क) शिस्तीचे स्वरूप

- ड) ताणतणाव कमी करण्यासाठी उपाययोजना
- इ) कार्यसिद्धी मूल्यमापनाची आवश्यकता.
- फ) पदोन्नतीची वैशिष्ट्ये.
- य) भारतातील सनदी सेवांचे वर्गीकरण

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) भ्रष्टाचाराची कारणे
- ब) प्रशासकीय न्यायाधिकरणाची वैशिष्ट्ये
- क) सनदी सेवाकांना संप करण्याचा अधिकार नसावा?
- ड) कर्मचारी संघटना स्थापने मागील उद्देश.
- इ) अभिप्रेरणेचे प्रकार
- फ) प्रशिक्षणाच्या पद्धती
- य) भरतीसाठी सनधी सेवाकांच्या पातता.

प्रश्न 4) खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सविस्तर लिहा.

[10]

- अ) भ्रष्टाचार म्हणजे काय ते सांगून, भ्रष्टाचाराचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील कर्मचारी प्रशासनाची वैशिष्ट्ये आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4473

[Total No. of Pages : 4

[6041]SODL-230

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**DSE1-K : Foundations of Sociological Thoughts and
Development of Sociology in India
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any TEN of the following TWELVE questions.

[10]

- i) When did the Age of Enlightenment begin?
- ii) Which revolution contributed to the rise of Sociology?
- iii) Who stated the Rule of three stages?
- iv) Who introduced the concept of Social Facts?
- v) Who introduced the concept of Historical Materialism?
- vi) Who wrote Das Capital?
- vii) Who said 'Bureaucracy is a Hierarchical Government System'?
- viii) When Britishers stopped Sati tradition?
- ix) In which continent there is rise of Nationalism?
- x) Who proposed the Racial Theory of Caste?
- xi) Who introduced the concept of Brahminization?
- xii) Who wrote the book Positive Philosophy?

P.T.O.

Q2) Write the answer to any FIVE of the following SEVEN questions. [25]

- i) Write Information about European Feudalism.
- ii) Explain the meaning of Social Facts.
- iii) What is Production System?
- iv) Define Ideal Types.
- v) Explain Srinivas's concept of 'Dominate Caste'.
- vi) Explain about Western Education.
- vii) Write about the development of Sociology in India.

Q3) Write the answer to any FIVE of the following SEVEN questions. [25]

- i) Explain the French Revolution and the Rise of Sociology.
- ii) What are the reasons for emergence of Industrial Revolution?
- iii) Write about positivism Theory.
- iv) Write information about 'Alienation'.
- v) State the 'Indian Prachi Vidya Approach'.
- vi) Explain A. R. Desai's concept of Welfare State.
- vii) Explain Dr. B.R. Ambedkar's views on the Caste.

Q4) Write the answer to any ONE of the following TWO questions. [10]

- i) Explain in detail A.R. Desai's background of The Indian Nationalism.
- ii) Discuss the developmental stages in Human History.

Total No. of Questions : 4]

P-4473

[6041]SODL-230

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

DSE1-K : Foundations of Sociological Thoughts and
Development of Sociology in India

समाजशास्त्रीय विचारांचे आधार आणि भारतीय समाजशास्त्राचा
विकास

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील बारा प्रश्नां पैकी कोणतेही दहा प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- i) प्रबोधन युगाला कधी प्रारंभ झाला?
- ii) कोणती क्रांती समाजशास्त्राच्या उदयास पोषक ठरली?
- iii) तीन अवस्था चा नियम कोणी सांगितला?
- iv) सामाजिक तथ्य ही संकल्पना कोणी मांडली?
- v) ऐतिहासिक भौतिकवाद ही संकल्पना कोणी मांडली?
- vi) दास कॅपिटल हा ग्रंथ कोणी लिहिला?
- vii) नोकरशाही एक श्रेणीबद्ध शासकीय यंत्रणा आहे असे कोणी सांगितले?
- viii) भारतामध्ये इंग्रजांनी सतीबंदी कायदा कधी केला?
- ix) राष्ट्रवादाचा उदय कोणत्या खंडात झाला?
- x) जातीचा वांशिक सिद्धांत कोणी मांडला?
- xi) ब्राह्मणीकरण ही संकल्पना कोणी मांडली?
- xii) पॉझिटिव्ह फिलॉसॉफी हा ग्रंथ कोणी लिहिला.

प्रश्न 2) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- i) युरोपीय सरमजामशाही बदल माहिती लिहा.
- ii) सामाजिक तथ्यांचा अर्थ सांगा.
- iii) उत्पादन प्रणाली म्हणजे काय.
- iv) आदर्श प्रारूपाचा अर्थ सांगा.
- v) श्रीनिवास यांची 'प्रभावी जात' ही संकल्पना विशद करा.
- vi) पाश्चिमात्य शिक्षणाविषयी माहिती सांगा.
- vii) भारतातील समाजशास्त्राचा विकास या विषयी माहिती लिहा.

प्रश्न 3) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- i) फ्रेंच राज्यक्रांती आणि समाजशास्त्राचा उदय याविषयी माहिती सांगा.
- ii) औद्योगिक क्रांती उदयास येण्याची कारणे कोणती.
- iii) प्रत्यक्षवादी सिद्धांताविषयी थोडक्यात माहिती लिहा.
- iv) 'परात्मता' याविषयी माहिती लिहा.
- v) भारतीय प्राची विद्या दृष्टिकोन सांगा.
- vi) ए. आर. देसाई यांची कल्याणकारी राज्याची संकल्पना स्पष्ट करा.
- vii) डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांचे जाती विषयक विचार स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील दोन पैकी कोणतेही एक प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- i) ए. आर. देसाई यांची भारतीय राष्ट्रवादीची पार्श्वभूमी सविस्तर विशद करा.
- ii) मानवी इतिहासातील विकासात्मक अवस्थेवर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4475

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-231

S.Y.B.A.

PSYCHOLOGY

DSE1-L : Psychology of Abnormal Behaviour

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following. [10]

- a) What is abnormal behaviour?
- b) Define the term obsessional slowness.
- c) How much population is affected by schizoid personality disorder.
- d) Define the term dyslexia.
- e) What are two major causes of bipolar disorder?
- f) State any one cause for borderline personality disorder.
- g) What does the term 'Psychosis' refer to?
- h) What does PTSD stand for?
- i) Define the term personality?
- j) Define maladaptive behaviour.
- k) What is gambling disorder?
- l) Define the term syndrome.

Q2) Attempt any five out of seven from the following. [25]

- a) What does a psychiatric diagnosis involve?
- b) What is the common symptom of social anxiety?
- c) List any two causes of illness anxiety disorder.
- d) List any two symptoms of bipolar-I disorder.
- e) What are the different types of delusional disorder?
- f) List any two features of people suffering from schizoid personality disorder.
- g) How is the mental aspect of a person affected by ADHD?

P.T.O.

Q3) Attempt any five out of seven from the following. **[25]**

- a) What are the causes of learning disorders?
- b) List any two physical symptoms of internet addiction disorder.
- c) Define the term syndrome in brief.
- d) What do you understand by compulsive disorder?
- e) What happens to a patient suffering from dissociative identity disorder?
- f) What are the major causes of antisocial personality disorder?
- g) What do you understand by breathing related sleep disorder?

Q4) Attempt any one out of two from the following. **[10]**

- a) What is social anxiety (Phobia)? Explain symptoms and diagnostic criteria for social anxiety?
- b) Explain the various causes of internet and cell phone addiction disorder.

Total No. of Questions : 4]

P-4475

[6041]-SODL-231

S.Y.B.A.

PSYCHOLOGY

DSE1-L : Psychology of Abnormal Behaviour

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.

2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दहा सोडवा.

[10]

- अ) अपसामान्य वर्तन म्हणजे काय ?
- ब) ऑबसेशनल स्लोनेस ची व्याख्या लिहा.
- क) छिन्नमनस्कता विकृतीने किती लोकसंख्या ग्रासलेली आहे.
- ड) डिस्लेकसीया ची व्याख्या लिहा.
- इ) द्विध्रुवीय विकृतीची प्रमुख दोन कारणे सांगा.
- फ) सिमावर्ती व्यक्तीमत्व विकृतीचे कोणतेही एक कारण सांगा.
- य) सायकोसिस ही संकल्पना कशा संदर्भात वापरली जाते ?
- र) पी. टी. एस. डी. चा फुल फॉर्म काय ?
- ल) व्यक्तीमत्वाची व्याख्या सांगा.
- व) मालडॉप्टीव्ह वर्तन म्हणजे काय ?
- श) गॅम्बलींग विकृती म्हणजे काय ?
- ष) सिंड्रोम ची व्याख्या लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[25]

- अ) मानसोपचार निदानामध्ये कशाचा समावेश होतो ?
- ब) सामाजिक चिंतेचे सामान्य लक्षण कोणते ?
- क) आजार चिंता विकृतीची कोणती ही दोन कारणे लिहा.
- ड) द्विध्रुवीय - I विकृतीची कोणतेही दोन लक्षणे लिहा.
- इ) भ्रम विकृतीचे भिन्न प्रकार कोणते आहेत ?
- फ) छिन्नमनस्कता झालेल्या लोकांचे कोणतेही दोन वैशिष्ट्य सांगा.
- य) ए. डी. एच. डी. ने प्रभावित झालेल्या व्यक्तीची मानसिकता कशी असते ?

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) अध्ययन अक्षमतेची कारणे कोणती?
- ब) इंटरनेट अँडिक्शन विकृतीचे कोणतेही दोन शारीरिक लक्षणे लिहा.
- क) सिंड्रोम ही संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ड) कम्पलसिव्ह डिसऑर्डर म्हणजे काय?
- इ) डिसोसिएटीव्ह आयडेंटिटी डिसऑर्डर च्या रूग्णाच्या बाबतीत काय घडते?
- फ) समाजविरोधी व्यक्तीमत्त्व विकृतीची प्रमुख कारणे कोणती?
- य) श्वसना संदर्भातील निद्रा विकृती म्हणजे काय?

प्रश्न 4) खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) सामाजिक चिंता म्हणजे काय? सामाजिक चिंतेची लक्षणे आणि निदान निकष स्पष्ट करा.
- ब) इंटरनेट व मोबाईल अँडिक्शन विकृतीची वेगवेगळी कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4396

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-232

S.Y.B.A.

ENGLISH

**DSE - 2-A : Appreciating Poetry
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Numbers to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) What is the central theme of the poem 'London' by Blake?
- b) How has William Wordsworth defined poetry?
- c) For which work did Lowell receive the Pulitzer prize?
- d) Who composed the poem 'Talking in Their sleep'?
- e) Define the term 'metaphysical conceit'.
- f) What does the poem 'Caged Bird' by Maya Angelou talk about?
- g) What is the main theme of the ode, 'Victory ode'?
- h) What does the word 'Byzantium' symbolize?
- i) Who wrote the poem 'Ode on a Grecian Urn'?
- j) How many sonnets has Shakespeare written?
- k) Which poet is primarily known for dramatic monologues?
- l) What did Keats believe any form of art is created to represent?

Q2) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Write a short note on Shakespearean sonnet.
- b) Discuss the concept of metaphysical poetry. Give examples.
- c) What are the motifs chiefly employed by Donne in his poems?
- d) What is an elegy? Discuss its characteristics.
- e) Discuss William Blake's poem 'London' as a social satire.
- f) Write a short note on the life and works of William Wordsworth.
- g) Write a short note on lyric poetry.

P.T.O.

Q3) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Discuss the basic principles of writing poetry.
- b) Briefly discuss the life and works of P.B. Shelley.
- c) Write a short note on 'Dramatic Monologue'.
- d) Evaluate the theme and structure of the poem 'Futility' by Wilfred Owen.
- e) Explain the literary devices employed in 'The Wind'.
- f) Comment on the use of symbols in poetry.
- g) Write a critical analysis of 'Ode on a Grecian Urn'.

Q4) Attempt any one out of two from the following :

[10]

- a) What is a poem? Discuss the different aspects of poetry.
- b) Comment on the themes of 'Caged Bird' in the context of Maya Angelou's life.

x x x

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 2

P4397

[6041]-SODL-233

S.Y. B.A.

MARATHI (मराठी)

DSE2-B : साहित्यविचार आणि साहित्य समीक्षा
(2019 Pattern)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

[10]

- i) प्राचीन काळी साहित्याला कोणत्या नावाने संबोधले जात असे?
- ii) 'काव्यप्रकाश' या ग्रंथाचे लेखक कोण आहेत?
- iii) 'अपूर्ववस्तूनिर्माणक्षमप्रज्ञा' ही व्याख्या कोणाची आहे?
- iv) 'शब्दार्थो सहितौ काव्यम्' ही व्याख्या कोणाची आहे?
- v) The best words in best order ही व्याख्या कोणाची आहे?
- vi) शब्दांच्या तीन शक्ती सांगा.
- vii) स्त्रीवादी समीक्षा ही कोणत्या तत्त्वांचा पुरस्कार करते?
- viii) कलाकृतीचे यथार्थ अवलोकन करणे म्हणजे समीक्षा होय. ही व्याख्या कोणाची आहे.
- ix) साहित्य समीक्षेची कार्ये कोणती आहेत?
- x) समीक्षेची कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- xi) मराठी साहित्यात 'जीवनवाद' कोणी मांडला?
- xii) मराठी साहित्यात 'कलावाद' कोणी मांडला?

P.T.O.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) साहित्यातील वास्तव आणि कल्पित यांचा संबंध स्पष्ट करा.
- ब) साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांचे विशेष सांगा.
- क) मम्मटाची प्रयोजने सांगा.
- ड) वक्रोक्ती म्हणजे काय?
- इ) साहित्यिकाच्या व्यक्तिमत्त्वाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- फ) आदिबंधात्मक समीक्षेचे स्वरूप सांगा.
- य) साहित्यिकाच्या व्यक्तिमत्त्वाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) जीवनमूल्ये आणि साहित्यमूल्ये यांचा सहसंबंध विशद करा.
- ब) सेंद्रियत्वाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) समीक्षकाने कोणती पथ्ये पाळावीत? सविस्तर सांगा.
- ड) साहित्य व्यवहारातील समीक्षेचे कार्ये विशद करा.
- इ) ग्रंथ परिचय व ग्रंथपरीक्षण यातील साम्यभेद स्पष्ट करा.
- फ) साहित्यकृती आणि वाचक यांचा परस्परसंबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.
- य) ग्रंथपरीक्षणाचे स्वरूप विविध घटकांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांचे विशेष सविस्तर सांगा.
- ब) समीक्षकाचे गुण विविध घटकांच्या आधारे विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4397

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-233

S.Y. B.A.

MARATHI (मराठी)

DSE2-B : साहित्यविचार आणि साहित्य समीक्षा
(2019 Pattern)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

[10]

- i) प्राचीन काळी साहित्याला कोणत्या नावाने संबोधले जात असे?
- ii) 'काव्यप्रकाश' या ग्रंथाचे लेखक कोण आहेत?
- iii) 'अपूर्ववस्तूनिर्माणक्षमप्रज्ञा' ही व्याख्या कोणाची आहे?
- iv) 'शब्दार्थो सहितौ काव्यम्' ही व्याख्या कोणाची आहे?
- v) The best words in best order ही व्याख्या कोणाची आहे?
- vi) शब्दांच्या तीन शक्ती सांगा.
- vii) स्त्रीवादी समीक्षा ही कोणत्या तत्त्वांचा पुरस्कार करते?
- viii) कलाकृतीचे यथार्थ अवलोकन करणे म्हणजे समीक्षा होय. ही व्याख्या कोणाची आहे.
- ix) साहित्य समीक्षेची कार्ये कोणती आहेत?
- x) समीक्षेची कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- xi) मराठी साहित्यात 'जीवनवाद' कोणी मांडला?
- xii) मराठी साहित्यात 'कलावाद' कोणी मांडला?

P.T.O.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) साहित्यातील वास्तव आणि कल्पित यांचा संबंध स्पष्ट करा.
- ब) साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांचे विशेष सांगा.
- क) मम्मटाची प्रयोजने सांगा.
- ड) वक्रोक्ती म्हणजे काय?
- इ) साहित्यिकाच्या व्यक्तिमत्त्वाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- फ) आदिबंधात्मक समीक्षेचे स्वरूप सांगा.
- य) साहित्यिकाच्या व्यक्तिमत्त्वाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) जीवनमूल्ये आणि साहित्यमूल्ये यांचा सहसंबंध विशद करा.
- ब) सेंद्रियत्वाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) समीक्षकाने कोणती पथ्ये पाळावीत? सविस्तर सांगा.
- ड) साहित्य व्यवहारातील समीक्षेचे कार्ये विशद करा.
- इ) ग्रंथ परिचय व ग्रंथपरीक्षण यातील साम्यभेद स्पष्ट करा.
- फ) साहित्यकृती आणि वाचक यांचा परस्परसंबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.
- य) ग्रंथपरीक्षणाचे स्वरूप विविध घटकांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांचे विशेष सविस्तर सांगा.
- ब) समीक्षकाचे गुण विविध घटकांच्या आधारे विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4398

[6041]-SODL-234

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B.A.

HINDI (हिंदी)

**DSE2 - C : मध्ययुगीन काव्य तथा उपन्यास साहित्य और नाटक साहित्य
(2019 Pattern)**

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 70

- सूचनाएँ :- 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्र.1) निम्नलिखित में से किन्हीं 10 प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

[10]

- i) कबीर किस राजा के समकालीन थे?
- ii) कबीर ने गुरु को किससे बढकर माना है?
- iii) मीराबाई किसकी भक्ति करती थी?
- iv) मीराबाई का विवाह किसके साथ हुआ था?
- v) रहीम किस राजा के दरबार में प्रमुख कवि थे?
- vi) रहीम की एक रचना का नाम बताइए।
- vii) गागर में सागर भरने वाला कवि कौन हैं?
- viii) बिहारी ने किस प्रकार के दोहे लिखे?
- ix) एक पत्नी के नोट्स किस विधा की रचना है?
- x) उपन्यास के दो तत्व बताइए।
- xi) महाभोज नाटक का मूल विषय क्या है?
- xii) महाभोज नाटक के दो पात्रों के नाम लिखिए।

P.T.O.

प्र.2) निम्नलिखित में से किन्हीं 5 प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए :

[25]

- अ) कबीर का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
- ब) मीराबाई के व्यक्तित्व की विशेषताएँ लिखिए।
- क) रहीम की भक्तिभावना को लिखिए।
- ड) एक पत्नी के नोट्स उपन्यास की कथावस्तु लिखिए।
- इ) महाभोज नाटक के उद्देश्य को लिखिए।
- फ) बिहारी की प्रासंगिकता अपने शब्दों में लिखिए।
- य) मन्नू भंडारी का संक्षिप्त परिचय दीजिए।

प्र.3) निम्नलिखित में से किन्हीं 5 प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए :

[25]

- अ) कबीर की प्रासंगिकता को रेखांकित कीजिए।
- ब) मीराबाई की प्रगतिशीलता पर प्रकाश डालिए।
- क) रहीम का साहित्यिक योगदान बताइए।
- ड) बिहारी की भाषा पर प्रकाश डालिए।
- इ) एक पत्नी के नोट्स उपन्यास के प्रमुख पात्रों की विशेषताएँ लिखिए।
- फ) महाभोज नाटक के शीर्षक की चर्चा कीजिए।
- य) नाटक के स्वरूप पर प्रकाश डालिए।

प्र.4) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए :

[10]

- अ) कबीर की भक्तिभावना को समझाइए।
- ब) बिहारी की काव्यकला पर प्रकाश डालिए।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4440

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-235

S.Y. B.A.

SANSKRIT

DSE2-D : ऋग्वेद, अथर्ववेद, ब्राह्मण-ग्रंथ आणि उपनिषदे
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Q1) Answer the following (any 10) :

[10]

उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

- i) ऋग्वेदं विहाय सरमा-पणि-कथा वैदिक-वाङ्मये कुत्र अन्यत्र दृश्यते?
- ii) आरुणि-श्वेतकेतु-संवादः कस्याम् उपनिषदि?
- iii) राजसंवरणसुक्तं कस्यां वेदसंहितायाम्?
- iv) कस्यां कथायां 'देवेन्द्रत्वं' वर्णितम्?
- v) शतपथब्राह्मण-ग्रन्थे मत्स्यः लभ्यते कस्मिन् हस्तयोः?
- vi) ऋग्वेदस्य प्रथमे सूक्ते का देवता स्तुता?
- vii) उपनिषद् इत्येतस्मिन् पदे कः धातुः?
- viii) के द्वे शाखे अथर्ववेदस्य?
- ix) 'विज्ञानं ब्रह्मेति व्यजानात्' इति वचनं उद्धृतं कस्याः उपनिषदः?
- x) सामवेदस्य कौथुमशाखायाः कः ब्राह्मणग्रन्थः?
- xi) भार्गवी-वारुणी-विद्या कस्याम् उपनिषदि?
- xii) इन्द्र-नमुचि-कथा कस्मिन् ब्राह्मणग्रन्थे पठ्यते?

P.T.O.

Q2) A) Answer any one the following in details. [20]

खालीलपैकी एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

- i) Explain the significance of deity उषस् from ऋग्वेद 5.80.
ऋग्वेदातील 5.80 या सूक्ताच्या आधारे उषस् या देवतेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ii) Review the मेधाजनन सूक्त from the अथर्ववेद and point out its characteristics.
अथर्ववेदातील मेधाजनन सूक्ताचा आढावा घेऊन त्याचे वैशिष्ट्य सांगा.

B) Translate any one of the following with necessary notes - [5]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे इंग्रजी किंवा मराठी मध्ये सटीप भाषांतर करा.

- i) चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् ।
अहं म्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ॥
- ii) यमैरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना ।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥

Q3) A) Write a detailed answer of - any one. [20]

सविस्तर उत्तर लिहा. (कोणत्याही एकाचे)

- i) Discuss the lesson यूष – निर्माणम् and mention its importance.
यूष – निर्माणम् हा पाठ स्पष्ट करून त्याचे महत्त्व सांगा.
- ii) Write an essay on the philosophy from the ईशावास्य-उपनिषद्.
ईशावास्य या उपनिषदातील तत्त्वज्ञान यावर एक निबंध लिहा.

B) Explain the following with reference to the context - any one [5]

संदर्भासह स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही एक)

- i) अन्नं बहु कुर्वीत । तद्रतम् ।
- ii) 'इन्द्रस्य दूतीरिषिता चरामि।'

Q4) Write Critically on - any 1 : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) Arrangement of the ऋग्वेद.
ऋग्वेदाची रचना
- ii) Position of the ब्राह्मण – texts in the Vedic literature
ब्राह्मण-ग्रंथांचे वैदिक वाङ्मयातील स्थान.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4399

[6041]-SODL-236

S.Y. B.A.

HISTORY

**DSE-2-E : Glimpses of the Modern World
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in a sentence each. (any 10)

[10]

- i) Who is the leader of Khudai - Khitmatgar movement.
- ii) When did the French revolution begin.
- iii) When was the peace settlement of vienna signed.
- iv) What is the full form of NATO.
- v) What is the immediately cause of Second World War.
- vi) What is the period of First World War.
- vii) Who gave the Gandhi the title of Mahatma.
- viii) What is the name of Hitler's Auto-Biography.
- ix) When did the Mandela became the president of South Africa.
- x) Who is the father of Modern Turkey.
- xi) Mention the Name of those country that signed the five power treaty.
- xii) Which country created the Rome-Berlin-Tokiyo Axis.

P.T.O.

Q2) Answer any five of the following seven questions in 50 to 100 words. [25]

- a) What is the aim of UNO.
- b) What is the principle of Fascism.
- c) Describe the New Judicial System in Turkey.
- d) Importance of Rome-Berlin-Tokiyo Axis.
- e) What is the importance of security council of UNO.
- f) What is the Nature of cold war.
- g) Short note on Quit India movement.

Q3) Write short note on any five of the following : [25]

- a) Martin Luther king.
- b) UNESCO.
- c) Meiji Revolution.
- d) Nationalism.
- e) Sun-Yet-Sen.
- f) Fascism.
- g) Third World.

Q4) Answer the following questions in 150 to 200 words (any one) [10]

- a) Explain the Impact of French Revolution.

OR

- b) Discuss the causes of Second World War.

Total No. of Questions : 4]

P4399

[6041]-SODL-236

S.Y. B.A.

HISTORY

DSE-2-E : Glimpses of the Modern World
(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70]

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[10]

- i) खुदाई-खितमतगार चळवळीचे जनक कोण होते?
- ii) फ्रेंच क्रांती कधी सुरू झाली?
- iii) व्हिएना शांतता तह कधी स्वीकृत केला गेला?
- iv) NATO संक्षिप्त रूप सांगा.
- v) दुसऱ्या महायुद्धाचे तत्कालीन कारण सांगा.
- vi) पहिल्या महायुद्धाचा कार्यकाळ सांगा.
- vii) गांधीना महात्मा ही पदवी कुणी दिली.
- viii) हिटलरच्या आत्मचरित्राचे नाव सांगा.
- ix) नेल्सन मंडेला दक्षिण आफ्रिकेचे राष्ट्राध्यक्ष कधी झाले?
- x) आधुनिक तुर्कस्थानचे जनक कुणाला म्हणतात?
- xi) पंच शक्ती तहात सहभागी देशांची नावे सांगा.
- xii) रोम-बर्लिन-टोकियो संघ कोणकोणत्या देशांचा होता?

प्र.2) खालील सात प्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 50 ते 100 शब्दात लिहा.

[25]

- अ) संयुक्त राष्ट्र संघाची तत्त्वे सांगा.
- ब) फॅसिझम ची तत्त्वे सांगा.
- क) तुर्कस्थान मधील नवीन कायदे व्यवस्था स्पष्ट करा.
- ड) रोम-बर्लिन-टोकियो संघाचे महत्त्व सांगा.
- इ) संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या सुरक्षा परिषदेचे महत्त्व सांगा.
- फ) शीत युद्धाचे स्वरूप सांगा.
- य) भारत छोडो चळवळ यावर थोडक्यात सांगा.

प्र.3) खालील सातपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे संक्षिप्त स्वरूपात लिहा.

[25]

- अ) मार्टिन-ल्युथर किंग
- ब) युनेस्को
- क) मे जी क्रांती
- ड) राष्ट्रवाद
- इ) सन-येत-सेन
- फ) फॅसिझम
- य) तिसरे जग

प्र.4) खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 150 ते 200 शब्दात लिहा.

[10]

- अ) फ्रेंच क्रांतीचे परिणाम स्पष्ट करा.

किंवा

- ब) दुसऱ्या महायुद्धाची कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4400

[6041]-SODL-237

S.Y. B.A.

ECONOMICS

**DSE2-G : Macro Economics
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicates full marks.

Q1) Answer any 10 of the following questions in one sentence each: [10]

- i) What is Say's Law of Markets?
- ii) What is Marginal Propensity to Consume?
- iii) What do you mean by Disposable Income?
- iv) What is meant by Liquidity Preference?
- v) What is National Income?
- vi) What do you mean by Marginal Efficiency of Capital?
- vii) What is the meaning of the term 'saving'?
- viii) What is accelerator?
- ix) What do you mean by effective demand?
- x) What do you mean by Money?
- xi) What is multiplier?
- xii) What do you mean by consumption function?

P.T.O.

Q2) Answer any 5 of the following questions in 50-100 words: **[25]**

- a) Explain the features Marginal Propensity to Consume.
- b) Define the scope and limitations of Macroeconomics.
- c) Differentiate between Demand Pull and Cost Push Inflation.
- d) Explain the different factors affecting the money supply.
- e) Explain the Different types of investment.
- f) Explain the Keynesian Theory of Employment.
- g) Discuss the Circular Flow of Income.

Q3) Answer any 5 of the following questions in 50-100 words: **[25]**

- a) Discuss the different stages of business cycle.
- b) What is business cycle? Write its features.
- c) Explain the difficulties in measuring National Income.
- d) Discuss Friedman's concept of demand for money.
- e) Define the functions of money.
- f) Discuss fiscal measures against inflation.
- g) What is inflation? Explain the causes of inflation.

Q4) Answer any one of the following questions in 150-200 words: **[10]**

- a) What is monetary policy? Explain advantages and limitations of monetary policy.
- b) Discuss liquidity preference theory.

Total No. of Questions : 4]

P4400

[6041]-SODL-237

S.Y. B.A.

ECONOMICS

DSE2-G : Macro Economics

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही 10 प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

[10]

- i) से यांचा बाजारपेठेचा नियम सांगा.
- ii) सीमांत उपभोग प्रवृत्ती म्हणजे काय?
- iii) व्यय शक्य उत्पन्न म्हणजे काय?
- iv) रोखता प्राधान्य म्हणजे काय?
- v) राष्ट्रीय उत्पन्न म्हणजे काय?
- vi) भांडवलाची सीमांत लाभ क्षमता म्हणजे काय?
- vii) बचतीचा अर्थ सांगा.
- viii) प्रवेग म्हणजे काय?
- ix) प्रभावी मागणी म्हणजे काय?
- x) पैसा म्हणजे काय?
- xi) गुणक म्हणजे काय?
- xii) उपभोग फलन म्हणजे काय?

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही 5 प्रश्नांची उत्तरे 50-100 शब्दांत लिहा.

[25]

- अ) सीमांत उपभोग प्रवृत्तीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) समग्रलक्षी अर्थशास्त्राची व्याप्ती व मर्यादा स्पष्ट करा.
- क) मागणी प्रेरित व खर्च प्रेरित भाववाढ यामधील फरक स्पष्ट करा.
- ड) पैशाचा पुरवठा निर्धारित करणाऱ्या घटकांवर चर्चा करा.
- इ) गुंतवणुकीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) केन्सचा रोजगारविषयक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- य) उत्पन्नाच्या चक्राकार प्रवाहावर चर्चा करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही 5 प्रश्नांची उत्तरे 50-100 शब्दांत लिहा.

[25]

- अ) व्यापार चक्राच्या विविध अवस्थांवर चर्चा करा.
- ब) व्यापार चक्र म्हणजे काय? त्याची वैशिष्ट्ये लिहा.
- क) राष्ट्रीय उत्पन्न मापनातील अडचणी स्पष्ट करा.
- ड) फ्रीडमन यांच्या पैशाच्या मागणीच्या संकल्पनेवर चर्चा करा.
- इ) पैशाची कार्ये स्पष्ट करा.
- फ) चलनवाढीवरील राजकोषीय उपायांची चर्चा करा.
- य) चलनवाढ म्हणजे काय? चलन वाढीची कारणे स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 150-200 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) मौद्रिक धोरण म्हणजे काय? मौद्रिक धोरणाचे फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
- ब) रोखता प्राधान्य सिद्धांतावर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4401

[6041]-SODL-238

S.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

**DSE-2-H : Political Journalism
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicates full marks.*

Q1) Attempt any Ten questions:

[10]

- i) Explain the meaning of Political Journalism.
- ii) State the any one characteristics of Newspaper.
- iii) State the any one type of Journalism.
- iv) State any one type of Print Media.
- v) What is Paid News?
- vi) Define Mediation.
- vii) What is Public Opinion?
- viii) State any one type of Print Media.
- ix) State any one type of Social Media.
- x) State any one challenge faced by Political Journalism.
- xi) What is Zero Hour in Parliament?
- xii) What is the full form of D.D.?

P.T.O.

Q2) Attempt any five questions:

[25]

- a) Explain the characteristics of newspaper in India.
- b) Explain the press laws in India.
- c) Explain the history of world journalism.
- d) Explain the importance of TV reporter.
- e) State the characteristics of major news organizations in India.
- f) Explain restrictions on paid news?
- g) Explain the importance of journalism.

Q3) Attempt any five questions:

[25]

- a) State the disadvantages of paid news.
- b) Explain Lok Sabha Election 2014 and Media.
- c) Explain Lok Sabha Election 2019 and Media.
- d) Explain the importance of exit polls.
- e) Explain the importance of newspaper.
- f) Political parties and media.
- g) State the function of standing committee.

Q4) Attempt any One questions:

[10]

- a) Explain the process of law Making in India.
- b) Explain the meaning and characteristics of Mediatization.

Total No. of Questions : 4]

P4401

[6041]-SODL-238

S.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE-2-H : Political Journalism

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

/एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहावी.

प्र.1) खालीलपैकी कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा.

[10]

- i) राजकीय पत्रकारितेचा अर्थ सांगा.
- ii) वर्तमानपत्राचे कोणतेही एक वैशिष्ट्ये सांगा.
- iii) पत्रकारितेचा कोणताही एक प्रकार सांगा.
- iv) मुद्रित माध्यमाचा कोणताही एक प्रकार सांगा.
- v) पेड न्युज म्हणजे काय?
- vi) माध्यमीकरणाची व्याख्या सांगा.
- vii) सार्वजनिक मत म्हणजे काय?
- viii) प्रिंट माध्यमाचा कोणताही एक प्रकार सांगा.
- ix) सोशल मिडियाचा कोणताही एक प्रकार सांगा.
- x) राजकीय पत्रकारिते समोरील कोणतेही एक आव्हान सांगा.
- xi) संसदेतील शून्य प्रहर म्हणजे काय?
- xii) डीडीचे पूर्ण रूप काय आहे?

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) भारतातील वर्तमानपत्राची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील प्रेस कायदे स्पष्ट करा.
- क) जागतिक पत्रकारितेचा इतिहास स्पष्ट करा.
- ड) टी.व्ही. बातमीदारांचे महत्त्व सांगा.
- इ) भारतातील मुख्य वृत्त संस्थांची वैशिष्ट्ये सांगा.
- फ) पेड न्युज बाबत बंधने स्पष्ट करा.
- य) पत्रकारितेचे महत्त्व सांगा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) पेड न्युजचे तोटे सांगा.
- ब) लोकसभा निवडणूक 2014 आणि माध्यमे स्पष्ट करा.
- क) लोकसभा निवडणूक 2019 आणि माध्यमे स्पष्ट करा.
- ड) एक्झिट पोलचे महत्त्व सांगा.
- इ) वर्तमान पत्राचे महत्त्व सांगा.
- फ) राजकीय पक्ष आणि माध्यमे.
- य) स्थायी समित्यांची कार्ये सांगा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाची उत्तरे लिहा.

[10]

- अ) भारतातील कायदे निर्मितीची प्रक्रिया विशद करा.
- ब) माध्यमिकरणाचा अर्थ व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4402

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-239

S.Y.B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE2-J : Development Administration

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following. **[10]**

- a) Which Indian thinker first mentioned development Administration in India?
- b) Explain the meaning of E-Governance.
- c) What is PPP?
- d) Explain the meaning of Development Administration.
- e) Who was appointed as the chairman of comparative Administration Group in 1963.
- f) What is Code.
- g) Development Administration is a new discipline of subject.
- h) Name the factors affecting Administration Environment.
- i) What is Municipal Bond scheme?
- j) Explain the meaning of NGO.
- k) What is Human Development.
- l) State the basis of sustainable development.

Q2) Attempt any five out of seven from the following. **[25]**

- a) Explain the Nature of Development Administration.
- b) State the characteristics of Riggs Development Administration.
- c) State the criteria that determine the nature of NGOs.
- d) Explain the role of NGOs in women Development.
- e) Explain the concept of sustainable Development.
- f) Nature of Globalization in India.
- g) State the reasons for the failure of Development Administration.

P.T.O.

Q3) Attempt any five out of seven from the following. **[25]**

- a) Explain the importance of Development Administration.
- b) Explain Rigg's Approach to Environment.
- c) Explain the role of NGOs in child Development.
- d) What is training?
- e) Explain the role of Gender in Development.
- f) What is a voluntary organization.
- g) What is bureaucracy?

Q4) Attempt any one out of two from the following. **[10]**

- a) Write an essay on sustainable development.
- b) Explain in deta in the development Administration of fred Riggs.

[6041]-SODL-239
S.Y.B.A.
PUBLIC ADMINISTRATION
DSE2-J : Development Administration
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही 10 प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा. [10]
- अ) कोणत्या भारतीय विचारवंताने सर्वप्रथम भारतात विकास प्रशासनाचा उल्लेख केला ?
ब) ई-गव्हर्नन्सचा अर्थ सांगा.
क) पीपीपी म्हणजे काय ?
ड) विकास प्रशासनाचा अर्थ
इ) 1963 साली तुलनात्मक प्रशासन गटाचे अध्यक्ष म्हणून कोणाची नेमणूक करण्यात आली.
फ) संकेत (कोड) म्हणजे काय ?
य) विकास प्रशासन ही कोणत्या अभ्यासविषयाची नवी ज्ञानशाखा आहे.
र) प्रशासकीय पर्यावरणाला प्रभावित करणाऱ्या घटकांची नावे सांगा.
ल) महानगरपालिका बॉड योजना म्हणजे काय ?
व) एनजीओचा अर्थ सांगा.
श) मानव विकास म्हणजे काय ?
ष) शाश्वत विकासाचे आधार सांगा.

- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [25]
- अ) विकास प्रशासनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) रिगज यांच्या विकास प्रशासनाची वैशिष्ट्ये सांगा.
क) गैरसरकारी संस्थांचे स्वरूप ठरविणारे मापदंड सांगा.
ड) स्त्री विकासात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
इ) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.
फ) भारतातील जागतिकीकरणाचे स्वरूप सांगा.
य) विकास प्रशासनाचा अपयशाची कारणे सांगा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) विकास प्रशासनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) रिजचा पर्यावरण विषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- क) मुलांच्या विकासात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) प्रशिक्षण म्हणजे काय?
- इ) विकासातील लैंगिक भूमिका स्पष्ट करा.
- फ) स्वयंसेवी संघटना म्हणजे काय?
- य) नोकरशाही म्हणजे काय?

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) शाश्वत विकासावर निबंध लिहा.
- ब) फ्रेड रिजचा विकास प्रशासन सविस्तर सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4479

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-240

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**DSE2-K : Society in India : Understanding Issues and
Indian society : Understanding Issues
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any ten of the following twelve questions :

[10]

- a) Sati practice. Child Marriage, Widow Marriage were problems in which century?
- b) What problems arise in the society due to caste discrimination, Untouchability, Gender Discrimination?
- c) Who wrote the book Social System?
- d) When did the Postmodernism debate emerge?
- e) What is the nature of Social Problems?
- f) From what perception is Social Distancing maintained?
- g) Which factor encourages increasing religious tolerance?
- h) What is the process of moving from one place to another called?
- i) Which is the major occupation in India?
- j) What is the main cause of poverty in rural areas?
- k) What is the concept of Development?
- l) What is the process of non-formal education called?

P.T.O.

Q2) Write the answer to any five of the following Seven questions : [25]

- a) State the causes of Social Problems.
- b) Explain the types of Social Inequality.
- c) Explain the concept of Development.
- d) Explain the problems of Old People.
- e) Write down the characteristics of Civil Society.
- f) Explain the meaning and definition of Unemployment.
- g) State the causes of Environmental Degradation.

Q3) Write the answer to any five of the following seven questions : [25]

- a) Explain the characteristics of a Social Problem by defining it.
- b) What are the causes of Caste Inequality?
- c) Explain the causes of violence against women.
- d) Explain the reasons for human trafficking.
- e) Provide information about Youth Addiction.
- f) Explain the characteristics by explaining the meaning of state.
- g) Briefly state the role of Law in relation to the state.

Q4) Write the answer to any one of the following two questions : [10]

- a) Explain the causes and effects of zonal disparity by definition.
- b) Write an essay on Female Feticide in India.

P-4479

[6041]-SODL-240

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

DSE2-K : Society in India : Understanding Issues and
Indian society : Understanding Issues

भारतातील समाज: आकलनात्मकप्रश्न आणि भारतीय समाज:

अकलनात्मक प्रश्न

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) उजवीकडील आकडे प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील बारा प्रश्नां पैकी कोणतेही दहा प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) सती प्रथा, बालविवाह, विधवा विवाह या समस्या कोणत्या शतकामध्ये होत्या?
ब) जातिभेद, अस्पृश्यता, स्त्रीलिंग भेद यामुळे समाजात कोणती समस्या उद्भवते?
क) सामाजिक व्यवस्था हा ग्रंथ कोणी लिहिला?
ड) उत्तर आधुनिकता वादाचा उदय कधी झाला?
इ) सामाजिक समस्या कोणत्या स्वरूपाच्या आहेत?
फ) कोणत्या धारणेतून सामाजिक अंतर ठेवले जाते?
य) धार्मिक सहिष्णुता वाढवण्यास कोणता घटक प्रोत्साहित करतो?
र) एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जाण्याच्या प्रक्रियेला काय म्हणतात?
ल) भारतातील प्रमुख व्यवसाय कोणता?
व) ग्रामीण भागातील दारिद्र्याचे प्रमुख कारण कोणते?
श) विकास ही कशा स्वरूपाची संकल्पना आहे?
ष) अनौपचारिक शिक्षणाच्या प्रक्रियेला काय म्हटले जाते.

प्रश्न 2) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- अ) सामाजिक समस्येची कारणे सांगा.
- ब) सामाजिक विषमतेचे प्रकार विशद करा.
- क) विकासाच्या संकल्पनेचा अर्थ सांगा.
- ड) वृद्ध लोकांच्या समस्या कोणत्या त्या स्पष्ट करा.
- इ) नागरी समाजाची वैशिष्ट्ये कोणती ते लिहा.
- फ) बेरोजगारीचा अर्थ व व्याख्या स्पष्ट करा.
- य) पर्यावरणाच्या जहासाची कारणे सांगा.

प्रश्न 3) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- अ) सामाजिक समस्येची व्याख्या सांगून वैशिष्ट्ये विशद करा.
- ब) जाती असमातनेची कारणे कोणती?
- क) महिला हिंसा स्पष्ट करून कारणे विशद करा.
- ड) मानवी तस्करी बाबत कारणे स्पष्ट करा.
- इ) तरुणांच्या व्यसनाधीनते विषयी माहिती द्या.
- फ) राज्याचा अर्थ सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- य) राज्याबाबत कायद्याची भूमिका थोडक्यात सांगा.

प्रश्न 4) खालील दोन पैकी कोणतेही एक प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) क्षेत्रीय विषमतेच्या व्याख्या सांगून कारणे परिणाम स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील स्त्रीभ्रूणहत्येवर निबंध लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4480

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-241

S.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

DSE 2-L : Developmental Psychology and Theories of
Personality

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) Define Developmental Psychology.
- b) What is PEN?
- c) What is fetal stage?
- d) What is chromosome?
- e) Define Assimilation.
- f) Who developed person centered theory?
- g) What is human development?
- h) Define conflict.
- i) What is defence mechanism?
- j) Who developed mind stages?
- k) Define personality.
- l) What are needs?

Q2) Attempt any Five out of Seven from the following :

[25]

- a) Discuss Prenatal Developmental Stages.
- b) Explain Motor development in infancy.
- c) Explain the types of birth process.

P.T.O.

- d) Explain Bandura's social cognitive theory.
- e) Explain the physical growth in infancy.
- f) What are types of conflict?
- g) Explain OCEAN model.

Q3) Attempt any Five out of Seven from the following :

[25]

- a) Discuss the concept of individual psychology given by Adler.
- b) Describe Ideographic Approach to personality.
- c) Describe various Fetal Stages.
- d) Explain classification of personality given by Carl Jung.
- e) Describe the physical changes in early childhood.
- f) Explain the stages of mind as per psychoanalytical theory.
- g) Discuss the type of effective parenting.

Q4) Attempt any one out of two from the following :

[10]

- a) Explain classical psychodynamic theory of Freud.
- b) Explain the reproductive challenges and choices faced by people.

Total No. of Questions : 4]

P-4480

[6041]-SODL-241

S.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

DSE 2-L : Developmental Psychology and Theories of
Personality

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील बारा प्रश्नांपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[10]

- अ) वैकासिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या.
- ब) PEN म्हणजे काय?
- क) गर्भावस्था म्हणजे काय?
- ड) रंगसूत्रे म्हणजे काय?
- इ) आत्मसाती करणाऱ्याची व्याख्या द्या.
- फ) व्यक्तिकेंद्रीत सिद्धांताचे जनक कोण?
- य) मानवी विकास म्हणजे काय?
- र) संघर्षाची व्याख्या द्या.
- ल) संरक्षण यंत्रणा म्हणजे काय?
- व) मनाच्या अवस्था कोणी मांडल्या?
- श) व्यक्तिमत्त्वाची व्याख्या द्या.
- ष) गरज म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालील सात प्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) जन्मपूर्व विकास अवस्थेची चर्चा करा.
- ब) शैशवावस्थेतील कारक विकास स्पष्ट करा.
- क) जन्मप्रक्रियेचे प्रकार स्पष्ट करा.

- ड) बांडुरा यांचा सामाजिक बोधनिक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- इ) शैशवावस्थेतील शारीरिक वाढ स्पष्ट करा.
- फ) संघर्षाच्या प्रकाराची चर्चा करा.
- य) ओशन (OCEAN) प्रारूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील सात प्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) अँडलर यांच्या व्यक्तिगत मानसशास्त्राचा संकल्पनेची चर्चा करा.
- ब) व्यक्तिमत्त्वाचा व्यक्तिसापेक्ष दृष्टिकोन वर्णन करा.
- क) गर्भावस्था स्पष्ट करा.
- ड) कार्ल जुंग यांचे व्यक्तिमत्व वर्गीकरण स्पष्ट करा.
- इ) पूर्वबाल्यावस्थेमध्ये होणाऱ्या शारीरिक बदलाची माहिती द्या.
- फ) मनोविश्लेषण सिद्धांतानुसार मनाच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- य) प्रभावी पालकत्वाच्या प्रकारांचा चर्चा करा.

प्रश्न 4) खालील दोन प्रश्नांपैकी एका प्रश्नांचे उत्तर सविस्तर लिहा.

[10]

- अ) फ्रॉईड यांचा अभिजात मनोगतिकी सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ब) व्यक्तिसमोरिल पुर्न उत्पादनातील आव्हाने आणि निवडी स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4468

[Total No. of Pages : 2

[6041]-SODL-242

S.Y. B.A.

ENGLISH

**SEC2-A: Mastering Communication Skills
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate marks.*

Q1) Attempt any **ten** out of **twelve** from the following :

[10 × 1 = 10]

- a) What is Self Introduction?
- b) What is Formal Introduction?
- c) Define Social interaction.
- d) What is Communication?
- e) Write down full form of CALL.
- f) Define Extempore.
- g) What is Debates?
- h) Define the term Homophone.
- i) Write two examples of making complaints in formal situation.
- j) What is Digital Literacy?
- k) What should be your response while declining an invitation?
- l) Define term presentation?

P.T.O.

Q2) Attempt any **five** out of **seven** from the following : **[5 × 5 = 25]**

- a) Sachin meets his friends Mahesh after a long time in Pune. He became very happy to see him. Write a conversation using the greeting and responses to greetings.
- b) Write a short notes on importance of good body language.
- c) What is the importance of joining and leaving conversations in our daily life? Elucidate.
- d) Explain the importance of digital literacy and how is it helpful in the current scenario.
- e) Describe why is it important to be cautious while giving information.
- f) Disagreeing with someone's opinion can offend that person if not done tactfully or respectfully. Explain.
- g) What means should be followed while apologizing to someone?

Q3) Attempt any **five** out of **seven** from the following : **[5 × 5 = 25]**

- a) State five don'ts of debates.
- b) There are different patterns in which a speech can be delivered. What are those patterns.
- c) Why are vote of thanks speeches important?
- d) How is the art of persuasion useful?
- e) Why are mobile devices, especially smart phones and tablets attracting more people?
- f) How can you make your speech interesting?
- g) Your friend Rajesh wants to invite you to a movie on Sunday. You are free and you accept the invitation. Write a brief dialogue.

Q4) Attempt any **one** out of **two** from the following : **[1 × 10 = 10]**

- a) Discuss in detail the advantages and disadvantages of CALL.
- b) What is Presentation skills? Discuss the importance of Presentation skills.

[6041]-SODL-243

S.Y. B.A.

MARATHI (मराठी)

SEC2-B : प्रकाशन व्यवहार आणि संपादन व उपयोजित लेखन
कौशल्ये

(2019 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

[10]

- अ) भारतात कॉपीराईट कायदा कोणत्या साली करण्यात आला?
- ब) ग्रंथ, लेखक आणि वाचक यांना जोडणारा दुवा कोणता आहे?
- क) युरोपात छपाई यंत्राचा शोध कोणी लावला?
- ड) ज्याच्याजवळ प्रकाशनाचा अधिकार आहे त्याला काय संबोधले जाते?
- इ) तुम्हांला माहीत असलेल्या कोणत्याही दोन प्रकाशन संस्थांची नावे सांगा.
- फ) ग्रंथांचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- य) जाहिरातींचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- र) आकाशवाणी हे कोणत्या स्वरूपाचे माध्यम आहे?
- ल) आकाशवाणीवरील जाहिरात किती कालमर्यादेची असावी?
- व) इलेक्ट्रॉनिक माध्यम म्हणून कोणत्या माध्यमांना ओळखले जाते?
- श) दृक्-श्राव्य माध्यम म्हणून कोणते माध्यम ओळखले जाते?
- स) मुलाखतीचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 150 शब्दांत लिहा.

[25]

- अ) आदर्श प्रकाशकाचे गुण सांगा.
- ब) प्रकाशन संस्थांची वाटचाल विशद करा.
- क) ग्रंथाचे विविध घटक स्पष्ट करा.
- ड) ग्रंथांचे विविध प्रकार सविस्तर सांगा.
- इ) विरामचिन्हांचे महत्त्व सांगून त्यांचा परिचय करून द्या.
- फ) ग्रंथ प्रकाशनाची विविध काळातील प्रयोजने स्पष्ट करा.
- य) मुद्रितशोधनाचे महत्त्व सांगा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 150 शब्दांत लिहा.

[25]

- अ) जाहिरातींचे विविध प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) मुद्रित माध्यमांसाठीच्या जाहिरातीचे स्वरूप सांगा.
- क) आकाशवाणीसाठीच्या जाहिरात लेखनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ड) मुलाखतीच्या विविध प्रकारांचा परिचय करून द्या.
- इ) कोशवाङ्मयाचे विविध प्रकार सांगा.
- फ) कोशरचनेचे विविध घटक स्पष्ट करा.
- य) दूरदर्शनची वाटचाल सांगून दूरदर्शनची उद्दिष्टे व कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांची उत्तरे 300 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) कॉपीराईट कायद्याचे स्वरूप सांगून या कायद्यातील ठळक तरतुदी स्पष्ट करा.
- ब) दूरदर्शनवरील मुलाखातीचे प्रकार विविध मुद्र्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

[6041]-SODL-244

S.Y. B.A.

HINDI (हिंदी)

SEC - 2 - C : अनुवाद स्वरूप एवं व्यवहार और माध्यम लेखन
(2019 Pattern)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 70

सूचनाएँ :- 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

[10]

- i) अनुवादक के दो गुण लिखिए।
- ii) टीकानुवाद का अन्य नाम कौनसा है?
- iii) विज्ञापन का मुख्य प्रयोजन क्या होता है?
- iv) टेलीविजन शब्द किस शब्द का पर्याय है?
- v) मुद्रण माध्यम के कितने प्रकार हैं?
- vi) वर्ड काउंट किसे कहते हैं?
- vii) फीचर की एक परिभाषा लिखिए।
- viii) समाचार पत्र का उद्गम सर्वप्रथम कहाँ हुआ?
- ix) जनसंचार माध्यम का अंग्रेजी रूप क्या है?
- x) कार्यालयी अनुवाद किसे कहते हैं?
- xi) किस माध्यम को साइबर माध्यम भी कहा जाता है?
- xii) कंटेंट लेखन के कितने प्रकार हैं?

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [25]

- i) अनुवाद की विभिन्न परिभाषाएँ लिखिए।
- ii) छायानुवाद का संक्षेप में परिचय दीजिए।
- iii) रेडियो के महत्त्व पर प्रकाश डालिए।
- iv) टेलीविजन का स्वरूप बताकर उसकी उपयोगिता स्पष्ट कीजिए।
- v) कंटेंट लेखन का महत्त्व लिखिए।
- vi) फोटो पत्रकारिता क्या है – स्पष्ट कीजिए।
- vii) टेलीविजन फीचर के महत्त्वपूर्ण बिंदू लिखिए।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [25]

- i) 'अनुवाद विज्ञान है' संक्षेप में स्पष्ट कीजिए।
- ii) रूपांतरण किसे कहते हैं?
- iii) संचार क्रिया के तीन तत्त्व लिखिए।
- iv) आशु अनुवाद के विविध क्षेत्रों पर प्रकाश डालिए।
- v) फीचर और आलेख में क्या भेद है – स्पष्ट कीजिए।
- vi) विज्ञापन में भाषा के महत्त्व को समझाइए।
- vii) पार्श्व वाचन से क्या अभिप्राय है?

प्रश्न 4) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [10]

- i) जनसंचार माध्यमों के महत्त्व एवं उद्देश्यों पर प्रकाश डालिए।
- ii) फीचर के विभिन्न प्रकारों को स्पष्ट कीजिए।

[6041]-SODL-245

S.Y.B.A.

संस्कृत ध्वनिशास्त्र व लिपिशास्त्राची ओळख
SEC2-D : Sanskrit Phonetics and Introduction to
Paleography (Scriptology)
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा.

[10]

Solve any ten questions.

- i) जिह्वामूलीयस्य उच्चारणस्थानं किम्?
- ii) देवानां पियदसि राजा कः?
- iii) सम्राजः अशोकस्य शिलालेखाः प्रायशः कस्यां भाषायाम्?
- iv) अनुनासिकस्य लक्षणं किम्?
- v) पाणिनिमुनेः ग्रन्थस्य नाम किम्?
- vi) ब्राह्मीलिपिमध्ये बहवः शिलालेखाः कस्य राज्ञः काले सन्ति?
- vii) वेदपुरुषस्य नासिकारूपेण किं वेदाङ्गं विख्यातम्?
- viii) पञ्चकन्या इत्यस्मिन् पदे अनुस्वारस्य स्थाने अकारः केन कारणेन लिखितम्?
- ix) एशियाटिक सोसायटी ऑफ बेंगाल इति संस्थायाः स्थापकः कः महोदयः?
- x) हाथीगुम्फा शिलालेखः भारतदेशे कस्मिन् प्रान्ते विद्यते?
- xi) वाराहीतन्त्रानुसारेण कति लिपयः?
- xii) तवर्गस्य उच्चारणस्थानं किम्?

P.T.O.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[25]

Solve any five questions.

i) याज्ञवल्क्य शिक्षेतील विषयांवर चर्चा करा.

Discuss topics in याज्ञवल्क्य शिक्षा

ii) विसर्गाचे उच्चारणविशेष लिहा.

Write special articulation features of विसर्ग.

iii) खालील संधी ससूत्र सोडवा.

Solve following संधी With reference to सूत्र.

जगज्जालं, कटुतापि, कोऽपि, अन्योक्ति, नेति

iv) अनुनासिकाचे लक्षण स्पष्ट करा.

Define the term अनुनासिक.

v) स्वरांचे विशेष स्पष्ट करा.

Explain peculiar features of vowels.

vi) अनुस्वाराचे कोणतेही तीन उच्चारण विशेष सोदाहरण स्पष्ट करा.

Explain any three articulation peculiarities of अनुस्वार with examples.

vii) जिह्वामूलीय आणि उपध्मानीय या संज्ञा स्पष्ट करा.

Explain terms जिह्वामूलीय and उपध्मानीय.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[25]

Solve any five questions.

i) ग्रंथ लिपीतील स्वर लिहा.

Write vowels in ग्रंथ script.

ii) शारदा लिपीवर टीप लिहा.

Write a note on शारदा script.

iii) खालील ओळी ब्राह्मी लिपीत लिहा.

Write following lines in ब्राह्मी script.

असावा सुंदर चॉकलेटचा बंगला

चंदेरी सोनेरी चमचमता चांगला (राजा मंगळवेढेकर)

iv) देवनागरी लिपीत कोणतेही दोन शब्द लिहून त्यांना ग्रंथ लिपीत लिहा.

Write any two words in देवनागरी script and write them in ग्रंथ script.

v) भारतीय लिपी यावर टीप लिहा.

Write a note on Indian scripts.

vi) लिपिशास्त्र जाणण्याचे लाभ यावर तुमचे मत लिहा.

Write your opinion about advantages of knowing scriptology.

vii) भारतात प्राचीन आणि मध्ययुगीन काळी योजलेले लेखन साहित्य यावर टीप लिहा.

Write a note on writing material used in ancient and medieval India.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

[10]

Solve any one question.

i) माहेश्वर सूत्र स्पष्ट करून, संस्कृत भाषेच्या वर्णमालेवर निबंध लिहा.

Explain माहेश्वर सूत्र and write an essay on संस्कृत वर्णमाला.

ii) ब्राह्मी लिपीवर निबंध लिहा.

Write a essay on ब्राह्मी script.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4405

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-246

S.Y.B.A.

HISTORY

**SEC2-E : Art and Architecture of Early India and Medieval India
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in a sentence each. (any 10) **[10]**

- a) Of which metal is the statue of a female dancer found in the Indus civilization?
- b) What was the seals of the Indus civilization made of?
- c) Where is the cave of Lomash Rishi of Mauryan period?
- d) Where is the famous Ashok Stambh sculpture?
- e) What is 'Vedica'?
- f) In which district is famous Karle Cave located?
- g) On which river is the historical Hampi town situated?
- h) Who designed Fatehpur Sikri?
- i) Where is Alai Darwaza?
- j) Where is the tomb of Sher Shah Sur?
- k) Who built Humayun's tomb?
- l) Dashawant & Basavan were the painters of which dynasty?

Q2) Answer any five of following seven questions in 50-100 words. **[25]**

- a) Write the information about the historical Sanchi Site.
- b) Write the characteristics of Indus civilization town planning?
- c) Explain the characteristics of Dravidian style?
- d) Write detailed information about Taj Mahal.
- e) Discuss Akbar's contribution to architecture.
- f) Write the characteristics of cave architecture in Maharashtra.
- g) Write detailed information of Qutub Minar.

P.T.O.

Q3) Write short notes any five of the following .

[25]

- a) Ellora caves.
- b) Harappa.
- c) Gandhara style
- d) Stupa
- e) Qila - I - Kunha
- f) Mughal paintings
- g) Fatehpur Sikri

Q4) Answer the following questions in 150-200 words. (any one)

[10]

- a) Write the detailed information about sultanate period art & architecture.
- b) Describe the characteristics of Indian temple architecture & write information about its types.

[6041]-SODL-246

S.Y.B.A.

इतिहास

SEC2-E : भारतीय कला आणि स्थापत्य : प्राचीन आणि मध्ययुगीन

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 10) [10]

- सिंधु संस्कृतीमधील सापडलेली नर्तकीची मुर्ती कोणत्या धातूची आहे.
- सिंधु संस्कृतीमधील मुद्रा कशापासून बनवल्या होत्या?
- मौर्यकालीन लोमश ऋषी गुंफा कोणत्या ठिकाणी आहे?
- प्रसिद्ध अशोक स्तंभ कोठे आहे?
- 'वेदिका' म्हणजे काय?
- प्रसिद्ध कार्ले लेणी कोणत्या जिल्ह्यात आहे?
- ऐतिहासिक हम्पी नगर कोणत्या नदिकिनारी आहे?
- फतेहपूर सिक्री नगराची रचना कोणी केली?
- अलाई दरवाजा कोठे आहे?
- शेरशहा सुरीचे थडगे कोठे आहे?
- हुमायुनच्या थडग्याचे बांधकाम कोणी केले?
- दसवंत व बसवंत चित्रकार कोणाच्या काळात होते?

प्रश्न 2) खालील सात प्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 50 ते 100 शब्दांत लिहा. [25]

- ऐतिहासिक सांची स्थळाची माहिती लिहा.
- सिंधु संस्कृतीची नगररचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.
- द्रविड शैलीची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ताजमहालची सविस्तर माहिती लिहा.
- अकबराचे स्थापत्यकलेतील योगदाना बदल चर्चा करा.
- महाराष्ट्रातील लेणी स्थापत्याची वैशिष्ट्ये लिहा.
- कुतुबमिनारची सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 3) खालील सातपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे संक्षिप्त लिहा.

[25]

- अ) वेरूळ लेणी
- ब) हड़प्पा
- क) गांधार शैली
- ड) स्तूप
- इ) किला-इ-कुन्हा मशीद
- फ) मुघल कालीन चित्रकला
- य) फतेहपूर सिक्री

प्रश्न 4) खालील एका प्रश्नांचे उत्तर 150 ते 200 शब्दांत लिहा.

[10]

- अ) सल्तनतकालीन कला व स्थापत्याची सविस्तर चर्चा करा.
- ब) भारतीय मंदिर स्थापत्याची वैशिष्ट्ये सांगून त्याचे प्रकारांची माहिती लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4406

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-247

S.Y. B.A.

ECONOMICS

**SEC-2G : Basic Concept of Research Methodology
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in one sentence. (Any 10) :

[10]

- a) What is Basic Research?
- b) What is Appendix.
- c) What is fact collection.
- d) Write two types of hypothesis.
- e) Write two characteristics of a good research design.
- f) What is summary?
- g) What is median?
- h) What is percentage?
- i) What is personality study?
- j) Explain the two types of research report.
- k) What is unpublished material?
- l) What is observation?

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 50 to 100 words. (Any 5) : **[25]**

- a) Explain the three types of graph writing.
- b) Explain the objectives of the research report.
- c) Explain the importance of fact gathering.
- d) What is mean average Write the characteristics of average.
- e) Explain the types of Questionnaire.
- f) Explain types of research design.
- g) Explain the importance of applied research.

Q3) Answer the following questions in 50 to 100 words. (Any 5) : **[25]**

- a) Explain the difference between questionnaire and schedule.
- b) What observation is explaining the characteristics of observation.
- c) Explain the need for a research design.
- d) What is hypothesis explain the types of hypothesis.
- e) Explain the types of fact analysis.
- f) Explain the concept of personal study and write the features.
- g) What is interview explain the advantages of interview.

Q4) Answer the following question in 150 to 200 words. (Any 1) : **[10]**

- a) Explaining research report concepts and explain the characteristics of research report writing.
- b) Briefly explain sources of primary data and sources of secondary data.

Total No. of Questions : 4]

P-4406

[6041]-SODL-247

S.Y. B.A.

ECONOMICS

SEC-2G : संशोधन पद्धती : मूलभूत संकल्पना

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील आकडे प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (को. 10)

[10]

- अ) मूलभूत संशोधन म्हणजे काय?
ब) परिशिष्ट म्हणजे काय?
क) तथ्य संकलन म्हणजे काय?
ड) गृहीतकाचे दोन प्रकार लिहा.
इ) चांगल्या संशोधन आरखड्याची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
फ) सारांश म्हणजे काय?
य) मध्यमा म्हणजे काय?
र) टक्केवारी म्हणजे काय?
ल) व्यष्टी अध्ययन म्हणजे काय?
व) संशोधन अहवालाची दोन प्रकार स्पष्ट करा.
श) अप्रकाशित साहित्य म्हणजे काय?
स) निरीक्षण म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 50 ते 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (को 5)

[25]

- अ) आलेख लेखनाचे तीन प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) संशोधन अहवालाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- क) तथ्य संकलनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ड) सरासरी म्हणजे काय सांगून सरासरीची वैशिष्ट्ये लिहा.
- इ) प्रश्नावलीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) संशोधन आराखड्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
- य) उपयोजित संशोधन म्हणजे काय सांगून महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 50 ते 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (को 5)

[25]

- अ) प्रश्नावली व अनुसूची यातील फरक स्पष्ट करा.
- ब) निरीक्षण म्हणजे काय सांगून निरीक्षणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) संशोधन आराखड्याची गरज स्पष्ट करा.
- ड) गृहीतक म्हणजे काय? सांगून गृहीतकाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- इ) तथ्य विश्लेषणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) व्यष्टी अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करून वैशिष्ट्ये लिहा.
- य) मुलाखत म्हणजे काय सांगून मुलाखतीचे फायदे स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे 150 ते 200 शब्दांत उत्तर लिहा. (को. 1)

[10]

- अ) संशोधन अहवाल संकल्पना स्पष्ट करून संशोधन अहवाल लेखनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) प्राथमिक माहितीचे स्रोत व दुय्यम माहितीचे स्रोत थोडक्यात स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4407

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-249

S.Y. B.A.

SEC 2-J : BASICS OF INDIAN CONSTITUTION

Public Administration

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figure to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any Ten out of Twelve from the following :

[10]

- a) What is a Constitution?
- b) Philosophy of the constitution is embodied in.
- c) Which words were added in the preamble by the 42nd Amendment?
- d) Values the India's Constitution derived from France are.
- e) The constitution was adopted on _____ 1949 and came into effect on _____ 1950 respectively.
- f) Right to property is a _____ Right according to India's Constitution.
- g) Directive principles of state policy are derived from the constitution of.
- h) Fundamental Duties Day is observed on.
- i) How many states and union territories respectively are there in India?
- j) Which article empowers the parliament to amend the constitution?
- k) What are the types of fundamental Rights?
- l) In which part of the constitution of India the Directive Principles of state policy are included.

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Write a note on Drafting Committee.
- b) What is a Welfare State?
- c) Explain the Right against Exploitation.
- d) Explain the importance of constitution.
- e) Explain the nature of fundamental Duties.
- f) Explain the Political Principles of the Directive principles of State Policy.
- g) Explain the Right to equality.

Q3) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Explain the Composition of Constituent Assembly.
- b) What is a Democracy?
- c) Explain the cultural and Educational Rights.
- d) Write a note on fundamental Duties.
- e) Explain the social principles of the Directive Principles of state policy.
- f) What is Sovereignty?
- g) What is meant by Habeas Corpus?

Q4) Attempt any one out of two from the following :

[10]

- a) Discuss the salient features of India's constitution.
- b) Write an essay on the right to freedom.

Total No. of Questions : 4]

P-4407

[6041]-SODL-249

S.Y. B.A.

SEC 2-J : BASICS OF INDIAN CONSTITUTION

Public Administration

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 10) [10]

- अ) राज्यघटना म्हणजे काय?
- ब) भारताच्या राज्यघटनेचे तत्त्वज्ञान कशात प्रतिबिंबित झाले आहे.
- क) 42 व्या घटना दुरुस्तीने सरनाम्यात कोणत्या शब्दांचा समावेश केला?
- ड) भारतीय संविधानात फ्रान्सकडून घेतली गेलेली मूल्ये कोणती?
- इ) भारताची राज्यघटना कोणत्या दिवशी स्वीकारण्यात आली आणि कोणत्या दिवसापासून लागू झाली.
- फ) भारताच्या संविधानानुसार मालमत्तेचा हक्क हा कोणत्या स्वरूपाचा हक्क आहे.
- य) राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे कोणत्या देशाच्या संविधानावर आधारित आहे.
- र) मूलभूत कर्तव्ये दिन कोणत्या दिवशी साजरी करण्यात येतो.
- ल) भारतामध्ये एकूण किती घटकराज्ये आणि केंद्र शासित प्रदेश आहेत.
- व) भारतीय घटनेच्या कोणत्या कलमानुसार घटना दुरुस्ती करण्याचा संसदेला अधिकार दिला आहे.
- श) मूलभूत अधिकार किती प्रकारची आहेत.
- ष) भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या भागात मार्गदर्शक तत्त्वे समाविष्ट करण्यात आली आहेत.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही 5) :

[25]

- अ) मसुदा समितीबद्दल टीप लिहा.
- ब) कल्याणकारी राज्य म्हणजे काय?
- क) शोषणा विरुद्ध त्या हक्क स्पष्ट करा.
- ड) संविधानाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- इ) मूलभूत कर्तव्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- फ) मार्गदर्शक तत्त्वाची राजकीय तत्त्वे स्पष्ट करा.
- य) समतेचा अधिकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही 5) :

[25]

- अ) संविधान समितीची रचना स्पष्ट करा.
- ब) लोकशाही म्हणजे काय?
- क) सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक हक्क स्पष्ट करा.
- ड) मूलभूत कर्तव्यावर टीप लिहा.
- इ) मार्गदर्शक तत्त्वाची सामाजिक तत्त्वे स्पष्ट करा.
- फ) सार्वभौमत्व म्हणजे काय?
- य) देहोपस्थिती/बंदी प्रत्यक्षीकरण म्हणजे काय?

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही 1) :

[10]

- अ) भारताच्या संविधानाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- ब) स्वातंत्र्याच्या अधिकारावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4487

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-250

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**SEC2 - K : Gender Spectrum and Media and Research Projects :
Steps and Protocols Issues
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any ten of the following twelve questions :

[10]

- a) What is the Process of Communicating through Language called?
- b) Which medium did Prime Minister Narendra Modi choose to communicate with the people of the country?
- c) How many types of Newspaper are there?
- d) Which is Audio-Visual Medium of Communication?
- e) Who acts as a link between the Government and the People?
- f) What is the place where the seller and the customer meet directly and indirectly called?
- g) How many major types of Social Media Marketing?
- h) Who first coined the term information Bubbles?
- i) Whose role is important in awakening Public Opinion?
- j) Which is an important source of information to the Public?
- k) Which is the largest Medium of Communication?
- l) What is called to Modern era?

P.T.O.

Q2) Write the answer to any five of the following seven questions : [25]

- a) Tell about Fake News.
- b) Tell about Advertisements and Women.
- c) Discuss the issue of Male Dominance in Movies.
- d) Explain the Concept of 'Chal'.
- e) Analyze Secondary Sources.
- f) State the objectives of Research Report Writing.
- g) Give information about type of Facts.

Q3) Write the answer to any five of the following seven questions : [25]

- a) Explain the concept of Social Media.
- b) Comment on why there is a need for Media Studies.
- c) Write information about Government and Media.
- d) Explain the concept of Consumer Virtual World.
- e) Give information about Egalitarianism in Modern Society.
- f) Write information on Early Period of Films.
- g) State the types of Observation.

Q4) Write the answer to any one of the following two questions: [10]

- a) Explain the different types of Media by explaining the Meaning Media.
- b) Explain in detail how a Research Report is written.

Total No. of Questions : 4]

P-4487

[6041]-SODL-250

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

SEC2 - K : Gender Spectrum and Media and Research Projects :
Steps and Protocols Issues
(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील बारा प्रश्नां पैकी कोणतेही दहा प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) भाषेच्या माध्यमातून आदान प्रदान करण्याच्या प्रक्रियेला काय म्हणतात?
- ब) प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी देशातील जनतेची संवाद साधण्यासाठी कोणत्या माध्यमाची निवड केली?
- क) वृत्तपत्राचे किती प्रकार आहेत?
- ड) संदेश वहनाचे दृक्श्राव्य साधन कोणते?
- इ) सरकार व जनता यांच्यामधील दुवा म्हणून कोण काम करते?
- फ) जेथे विक्रेता व ग्राहक प्रत्यक्ष व प्रत्यक्षपणे एकत्रित येतात त्या ठिकाणाला काय म्हणतात?
- य) सोशल मीडिया मार्केटिंगचे प्रमुख किती प्रकार आहेत?
- र) माहितीचे बुडबुडे हा शब्द सर्वप्रथम कोणी उपयोगात आणला?
- ल) लोकमत जागृत करण्यासाठी कोणाची भूमिका महत्त्वाची आहे?
- व) लोकांपर्यंत माहिती पोहोचवणारा कोणता महत्त्वाचा स्रोत आहे?
- श) संदेशवहनाचे सर्वात मोठे माध्यम कोणते?
- ष) आधुनिक युगाला कोणते युग म्हटले जाते?

प्रश्न 2) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- अ) बनावट बातम्या विषयी माहिती सांगा.
- ब) जाहिराती आणि स्त्री या विषयी माहिती सांगा.
- क) चित्रपटांमध्ये पुरुष प्रधानता दर्शवणाऱ्या मुद्द्यावर चर्चा करा.
- ड) चल या संकल्पनेबद्दल माहिती सांगा.
- इ) दुय्यम स्रोतांचे विश्लेषण करा.
- फ) संशोधन अहवाल लेखनाचे उद्दिष्टे सांगा.
- य) तथ्यांच्या प्रकाराविषयी माहिती द्या.

प्रश्न 3) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[25]

- अ) सोशल मीडिया ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) माध्यमाच्या अभ्यासाची आवश्यकता का आहे भाष्य करा.
- क) सरकार आणि माध्यम याविषयी माहिती लिहा.
- ड) ग्राहकांचे आभासी जग ही संकल्पना विशद करा.
- इ) आधुनिक समाजातील समविभाजन या विषयी माहिती द्या.
- फ) चित्रपटाचा प्रारंभिक काळ यावर माहिती लिहा.
- य) निरीक्षणाचे प्रकार सांगा.

प्रश्न 4) खालील दोन पैकी कोणतेही एक प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) माध्यमाचा अर्थ स्पष्ट करून माध्यमांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) संशोधन अहवालाचे लेखन कसे केले जाते त्याविषयी सविस्तर माहिती सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4484

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-251

S.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

**SEC2 - L : Health Promotion Life Skills and Basic Counselling Skills
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) What is competency?
- b) Define self-management.
- c) What is hygiene?
- d) Define Assessment.
- e) Define infections diseases.
- f) What is peer pressure?
- g) Who are helpers?
- h) Define Counselling.
- i) What is interpersonal relationships?
- j) Define problem solving.
- k) What is skin infection?
- l) Define Self.

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of seven from the following : **[25]**

- a) Explain Scope of Counselling.
- b) Discuss various symptoms of infectious disease.
- c) Why are interpersonal relationships important?
- d) How to prevent the infectious disease?
- e) Explain competency mapping.
- f) Discuss Getting Support.
- g) What are Ethical issues in counselling?

Q3) Attempt any five out of seven from the following : **[25]**

- a) Discuss on bullying and it's effects.
- b) Write about Routes of infectious diseases transmission.
- c) Describe types of competency.
- d) Explain counselling process.
- e) How to improve client feedback?
- f) Discuss techniques of problem solving.
- g) Write about communication skills.

Q4) Attempt any one out of two from the following : **[10]**

- a) What is mean by 'Peer-Pressure'? State some examples of negative peer pressure.
- b) Describe the dimensions and core conditions of helping relations.

Total No. of Questions : 4]

P-4484

[6041]-SODL-251

S.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

SEC2 - L : Health Promotion Life Skills and Basic Counselling Skills

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[10]

- अ) सक्षमता म्हणजे काय?
- ब) स्व-व्यवस्थापनाची व्याख्या द्या.
- क) स्वच्छता म्हणजे काय?
- ड) मनोमापनाची व्याख्या द्या.
- इ) संसर्गजन्य रोगाची व्याख्या द्या.
- फ) समवयस्क-समुह-दडपण म्हणजे काय?
- य) मदतनीस कोण असतात.
- र) समुपदेशनाची व्याख्या द्या.
- ल) आंतरवैयक्तिक संबंध म्हणजे काय?
- व) समस्या परीहाराची व्याख्या द्या?
- श) त्वच्या संसर्ग म्हणजे काय?
- ष) स्व-ची व्याख्या द्या?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) समुपदेशनाची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ब) संसर्गजन्य रोगाची विविध लक्षणांची चर्चा करा.
- क) आंतरवैयक्तिक संबंध का गरजेचे आहेत?
- ड) संसर्गजन्य रोग कसे टाळावेत.
- इ) सक्षमता मापनाची स्पष्ट करा.
- फ) मदत मिळण्याबाबत चर्चा करा.
- य) समुपदेशनातील नैतिक बाबी कोणत्या?

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[25]

- अ) गुंडगीरी आणि त्याचे परिणाम यावर चर्चा करा.
- ब) संसर्गजन्य रोग प्रसाराचे मार्ग यावर लिहा.
- क) सक्षमतेच्या प्रकारांचे वर्णन करा.
- ड) समुपदेशन प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- इ) सल्लागार अभिप्राय कशा पद्धतीने सुधारता येईल.
- फ) समस्या परीहाराच्या तंत्रांची चर्चा करा.
- य) समुपदेशन कौशल्यावर लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

[10]

- अ) समवयस्क-समुह दडपण म्हणजे काय? नकारात्मक समवयस्क-समुह दडपणाची काही उदाहरणे सांगा.
- ब) मदत करणाऱ्या नाते संबंधाच्या परीमीतीचे आणि मुख्य परिस्थितीचे वर्णन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4456

[Total No. of Pages : 3

[6041]-SODL-252

S.Y. B.A.

MATHEMATICS

SEC1-N : Operation Research and Optimization Techniques
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any TEN.

[10]

- a) Define optimal solution.
- b) True or False

By introducing the slack variables the problems can be converted into standard form.

- c) Define Dual of the LPP.
- d) True of False

The given TP is said to be unbalanced if the total supply is not equal to the total demand.

- e) Any assignment problem is said to be unbalanced if cost matrix is not a _____.

- f) Define PERT.
- g) True of False.

Assignment problem is a problem which can be presented in the form of $n \times n$ cost matrix of real no

- h) True or False

An event is either start or end of an activity.

P.T.O.

- i) Game refers to a conflict between _____ or more parties.
- j) Define strategy.
- k) Give two types of failure of items.
- l) Define processing time.

Q2) Attempt any FIVE.

[25]

- a) Solve the L.P.P. by using graphical method.

$$\text{Minimize } z = 20x_1 + 10x_2$$

$$\text{Subject to, } x_1 + 2x_2 \leq 40$$

$$3x_1 + x_2 \geq 30$$

$$4x_1 + 3x_2 \geq 60$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

- b) Use graphical method to solve L.P.P.

$$\text{Minimize } z = 3x_1 + 2x_2$$

$$\text{Subject to, } 5x_1 + x_2 \geq 10$$

$$x_1 + x_2 \geq 6$$

$$x_1 + 4x_2 \geq 12$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

- c) Show that, L.P.P. have unbounded solution .

$$\text{Max } z = 2x_1 + x_2$$

$$\text{Subject to, } x_1 - x_2 \leq 10$$

$$2x_1 - x_2 \leq 40$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

- d) Use the penalty method to

$$\text{Minimize } z = 3x_1 + 2x_2$$

$$\text{Subject to, } 2x_1 + x_2 \leq 2$$

$$3x_1 + 4x_2 \geq 12 : x_1, x_2 \geq 0$$

- e) Find the Dual

$$\text{Max } z = 3x_1 - x_2 + x_3$$

$$\text{Subject to, } 4x_1 - x_2 \leq 8$$

$$8x_1 + x_2 + 3x_3 \geq 12$$

$$5x_1 - 6x_3 \leq 13$$

$$x_1, x_2, x_3 \geq 0$$

- f) Write first three steps of the Hungarian for solving assignment problem.
 g) Construct a network

Activity	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
Predecessor	-	-	-	A	B	B	C	D	E	H,I	F,G

Q3) Attempt any FIVE.

[25]

- a) Difference between CPM and PERT.
 b) Note on limitations of game theory.
 c) Solve the following game.

	Player B		
Player A	1	7	2
	6	2	7
	5	1	6

- d) Discuss preventive replacement.
 e) State the Necessary conditions for Johnson's rule.
 f) Note on group replacement policy.
 g) Construct the network of the project whose activities are given as follows:
 $A < C, D, I : B < G, F : D < G, F : F < H, K : G, H < J; I, J, K < E.$

Q4) Attempt any ONE.

[10]

- a) Find the real roots of the equation
 $x^3 + 7x^2 + 9 = 0$
 b) Solve the L.P.P. by using Lagranges multiplier

Minimize $z = x_1^2 + x_2^2 + x_3^2$

Subject to,

i) $x_1 + x_2 + 3x_3 = 2$

ii) $5x_1 + 2x_2 + x_3 = 5$

and $x_1, x_2 \geq 0$

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4488

[Total No. of Pages : 4

[6041]-SODL-253

S.Y. B.A.

CC - P : ENVIRONMENTAL GEOGRAPHY

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten out of twelve from the following :

[10]

- a) Define the concept of ecosystem.
- b) Write any two objectives of environmental education.
- c) Give any two effects of flood.
- d) List the Abiotic factors.
- e) Define the term of Tropic level.
- f) Define the concept of pollution.
- g) State any two manmade sources of water pollution.
- h) Write any two causes of soil pollution.
- i) Define the term deforestation.
- j) Name any two biological disasters.
- k) Define the term Energy flow.
- l) Write any two effects of ozone depletion.

P.T.O.

Q2) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Write a short note on importance of environmental geography.
- b) Explain the type of ecosystems.
- c) Write a note on biotic factors of ecosystem.
- d) Explain in details impacts of over use of chemical fertilizers.
- e) Write the effects of Novel Corona (Covid-19).
- f) Explain in brief Environmental Impact Assessment.
- g) Write a short note on Environmental Protection Act-1986.

Q3) Attempt any five out of seven from the following :

[25]

- a) Explain the nature and scope of environmental geography.
- b) Explain the concept of pollution and discuss soil pollution in details.
- c) Explain in brief hotspots in India.
- d) Explain in details natural disasters.
- e) Write impacts of over use of pesticides in agriculture.
- f) Discuss the need of macro level planning of environment.
- g) Write a short note on forest conservation Act-1972.

Q4) Attempt any one out of two from the following :

[10]

- a) Explain meaning, concept and definition of ecosystem with suitable examples.
- b) Discuss the sources, causes & control measures of air pollution.

Total No. of Questions : 4]

P-4488

[6041]-SODL-253

S.Y. B.A.

CC - P : ENVIRONMENTAL GEOGRAPHY

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवतात.

प्रश्न 1) पुढील 12 पैकी कोणत्याही किमान 10 प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) परिसंस्था संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) पर्यावरण शिक्षणाची कोणतीही दोन उद्दिष्टे लिहा.
- क) पुराचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- ड) अजैविक घटकांची नावे लिहा.
- इ) उष्णकटिबंधीय पातळीची संकल्पना स्पष्ट करा.
- फ) प्रदूषणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- य) जलप्रदूषणाचे कोणतेही दोन मानवनिर्मित स्रोत सांगा.
- र) माती प्रदूषणाची कोणतीही दोन कारणे लिहा.
- ल) जंगलतोड ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- व) कोणत्याही दोन जैविक आपत्तींची नावे सांगा.
- श) ऊर्जा प्रवाह ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ष) ओझोन कमी होण्याचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.

- प्रश्न 2) पुढील 7 पैकी कोणत्याही किमान 5 प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [25]
- अ) पर्यावरणीय भूगोलाच्या महत्त्वावर एक छोटी टीप लिहा.
 - ब) परिसंस्थेचे प्रकार स्पष्ट करा.
 - क) परिसंस्थेतील जैविक घटकांवर टीप लिहा.
 - ड) रासायनिक खतांच्या अतिवापरामुळे होणाऱ्या परिणामांचे तपशीलवार वर्णन करा.
 - इ) नोवेल कोरोना (कोविड-19) चे परिणाम लिहा.
 - फ) पर्यावरणीय प्रभाव मूल्यांकन स्पष्ट करा.
 - य) टीप लिहा – पर्यावरण संरक्षण कायदा – 1986

- प्रश्न 3) पुढील 7 पैकी कोणत्याही किमान 5 प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [25]
- अ) पर्यावरणीय भूगोलाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
 - ब) प्रदूषणाची संकल्पना स्पष्ट करा आणि मातीच्या प्रदूषणावर तपशीलवार चर्चा करा.
 - क) भारतातील हॉटस्पॉट्स थोडक्यात स्पष्ट करा.
 - ड) नैसर्गिक आपत्तींचे तपशीलवार वर्णन करा.
 - इ) शेतीमध्ये कीटकनाशकांच्या अतिवापराचे परिणाम लिहा.
 - फ) पर्यावरणाच्या दीर्घ पातळीवरील नियोजनाच्या गरजेची चर्चा करा.
 - य) टीप लिहा – वन संवर्धन कायदा – 1972

- प्रश्न 4) पुढील 2 पैकी कोणत्याही 1 प्रश्नांचे उत्तर लिहा. [10]
- अ) परिसंस्थेचा अर्थ, संकल्पना आणि व्याख्या उदाहरणासहीत स्पष्ट करा.
 - ब) वायू प्रदूषणाचे स्रोत, कारणे आणि नियंत्रण उपाय काय आहेत.

